

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Eva Riesová

**Implementace Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte o
zapojování dětí do ozbrojených konfliktů**

Diplomová práce

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Implementace Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů“ zpracovala sama a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 26. 3. 2017

.....

Eva Riesová

Ráda bych touto cestou poděkovala JUDr. Martinu Faixovi, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce, za cenné rady, připomínky a odbornou pomoc při zpracování.

Obsah

Obsah	4
Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1 Vymezení nejdůležitějších pojmů	9
1.1 Mezinárodní a vnitřní ozbrojené konflikty	9
1.2 Dětský voják.....	12
2 Problematika dětských vojáků v současnosti	17
2.1 Novodobé konflikty a dětské vojáci.....	17
2.2 Rekrutování.....	19
3 Opční protokol a jeho implementace	23
3.1 Vývoj právní úpravy ochrany práv dětí.....	23
3.2 Mezinárodní normy upravující problematiku dětských vojáků	25
3.3 Opční protokol o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů	28
3.4 Kontrolní a monitorovací mechanismy	32
3.4.1 Mechanismus Úmluvy OSN o právech dítěte	32
3.4.2 Mimosmluvní mechanismy.....	34
Závěr	39
Seznam použitých zdrojů	43
Shrnutí	51
Seznam klíčových slov	52

Seznam použitých zkratek

ICC	International Criminal Court Mezinárodní trestní soud
ICRC	International Committee of the Red Cross Mezinárodní výbor Červeného kříže
ICTY	International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii
INPFL	Independent National Patriotic Front of Liberia (Prince Johnson) Nezávislá národní vlastenecká fronta Libérie
IDF	Israel Defence Forces Izraelské obranné síly
LTTE	Liberation Tigers of Tamil Eelam Tygři osvobození tamilského Ílamu
NPFL	National Patriotic Front of Liberia (Charles Taylor) Národní vlastenecká fronta Libérie
OSN	Organizace Spojených národů
RENAMO	Mozambique Resistance Movement Národní odpor Mosambiku
SCSL	Special Court for Sierra Leone Zvláštní soud pro Sierra Leone
USA	United States of America Spojené státy americké

Úvod

Ve srovnání s minulostí bere v současné době mnohem více dětí a dospívajících do rukou zbraně a účastní se vnitřních ozbrojených konfliktů a násilných sporů. Mladí lidé byli samozřejmě cvičeni pro boje již v průběhu historie, ale jejich zapojování bylo vždy značně omezeno vahou použitelných zbraní. Postupem doby se však vývoj v oblasti zbrojení natolik zdokonalil, že dnes jsou i velmi malí chlapci a dívky schopni poradit si např. s útočnými puškami typu M16 nebo AK47.¹

Moderní ozbrojené konflikty mají na děti hluboce ničivý dopad, nehledě na to, zda jsou mezinárodní či vnitřní. Podle zprávy UNICEF z roku 2001 bylo v průběhu 90. let okolo dvou miliónů dětí zabito, stejný počet vyhoštěn ze svých domovů a okolo šesti miliónů dětí bylo zraněno či zmrzačeno.² Podle dostupných zdrojů se současný počet dětí, které jsou tímto způsobem zneužity, odhaduje na 300 000. Pocházejí zejména ze zemí Střední Afriky, Jihovýchodní Asie a Blízkého východu. Využívání dětí v těchto situacích porušuje kromě jiných také právo na osobní svobodu, svobodu pohybu a pobytu, právo na vzdělání a další.³

Většinová představa dětského vojáka je v podobě malého afrického chlapce kolem šesti až osmi let, s puškou v ruce. V očích mezinárodního společenství se jedná o bezbrannou nevinnou oběť. Lze si ale představit, že mohou existovat i jiné pohledy? A přijmout myšlenku, že možná většina dětských rekrutů není malými dětmi, ale dospívajícími jedinci, kteří ne vždy pocházejí právě z afrického kontinentu? Tato práce se pokouší představit i některá další možná vyobrazení takových osob.

Nejnovějším právním nástrojem v oblasti práva dětských vojáků je Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů (dále jen „Opční protokol“). Byl přijat v roce 2000 k posílení práv uznaných Úmluvou OSN o právech dítěte (dále jen „Úmluva“).⁴ Smluvní strany uznaly, že je potřeba zvýšit ochranu dětí před zapojováním do ozbrojených konfliktů a posílit mezinárodní spolupráci v této oblasti.

Některá ustanovení Opčního protokolu se ovšem s odstupem mohou jevit jako problematická či kontroverzní. Státy by například měly zvýšit věkovou hranici z patnácti let pro dobrovolné nastoupení do vojenské služby, avšak takový závazek je pojat spíše jako morální než právní. Tento instrument dále zakazuje ozbrojeným skupinám odlišným od státu nabírat nezletilé

¹ COHN, Ilene, GOODWIN-GILL, Guy S. *Child Soldiers: The Role of Children in Armed Conflict*. Oxford: Clarendon Press, 1994, s. 23.

² UNICEF. *The State of the World's Children 2001* [online]. Unicef.org, 2001 [cit. 17. března 2017]. Dostupné na <<https://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%202001.pdf>>.

³ Dětské vojáci. In: *Lidská práva* [online]. Praha: Amnesty International Česká republika [cit. 2017-01-17]. Dostupné z: <<http://www.lidskaprava.cz/student/prava-deti/clanky/detsi-vojaci>>

⁴ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí ze 12. února 2002 č. 45/2003 Sb. m. s., o Opčním protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů

osoby, a to pod hrozbou trestního stíhání představitelů takových jednotek. Proč je ale uložena taková povinnost nevládním vojenským jednotkám a nikoli státům? Problematických ustanovení lze v dotčeném dokumentu nalézt více, přesto Opční protokol patří ke klíčovým právním úpravám vztahujícím se k dětským vojákům. Proto mne velmi zajímalo, zda zavedení jeho norem do praxe probíhá efektivně. Jak na něj vlastně pohlíží mezinárodní společenství? Přistupují k němu státy nebo jej opomíjejí? Jak se vůbec smluvní strany staví k ideji postupného zvyšování věkové hranice pro zapojení do ozbrojených konfliktů na osmnáct let?

S tím souvisí také otázka kontrolních a monitorovacích mechanismů. Jedná se zejména o různé systémy v rámci mezinárodní organizace OSN, jež drží prvenství v četnosti aktivit vztahujících se k ochraně práv dětí zapojených do válečných střetnutí. Analýza fungování jednotlivých mechanismů se pokusí zodpovědět otázku, jestli pomáhají kontrolovat a dohlížet nad dodržováním jednotlivých závazků plynoucích z mezinárodních úmluv a pokud ano, tak jakým způsobem. Dodržují se vůbec povinnosti smluvních stran z Opčního protokolu v praxi? Nahrazují tyto systémy jeho dotčené nedostatky?

Výše nastíněná hlediska poslouží při posouzení, zda je implementace Opčního protokolu o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů skutečně efektivní, a jestli vůbec má jeho přijetí praktický význam. Jelikož se jedná o poměrně aktuální, nicméně v České republice ne příliš rozebírané téma, věřím, že lze dojít k zajímavým a dále použitelným závěrům.

V práci je využita metoda deskriptivní analýzy, jež bude zkoumat jednak problém dětských vojáků a související prameny, jednak i kvalitu nejdůležitějších právních norem. Deskripce je použita při rozlišení mezinárodních a vnitřních konfliktů a také pojetí novodobých válek. Dále se jedná se o vyjmenování jednotlivých zdrojů souvisejícího práva a jejich rozbor, analýzu jednotlivých důvodů existence fenoménu a motivací dětí k zapojení se do válek. Východiskem pro použití analytické metody jsou dále vybraná ustanovení Opčního protokolu a dokumenty o fungování kontrolních systémů, které se pokoušejí sledovat důslednost jednotlivých zemí při aplikaci právních pravidel. Vzhledem k tomu, že u nás toto téma nepatří k příliš publikovaným, vycházela jsem z cizojazyčné literatury, zejména odborných monografií, článků, a příspěvků ve sbornících. Další podklady tvoří dokumenty a zprávy mezinárodních organizací, vládních či nevládních, které se tomuto fenoménu přímo věnují. Ať už se jedná o Organizaci spojených národů a její fond UNICEF, Child Soldiers International či Asia Watch.

Úvodní část vymezuje téma práce a současnou situaci, a dále stanovuje cíle práce a metodologii. První kapitola obsahuje vymezení rozdílu mezi vnitřním a mezinárodním konfliktem, neboť je důležité vědět, v jakých situacích se dětský voják může objevit a jaká právní úprava se bude aplikovat. Samotný pojem dětský voják bude nastíněn posléze, s předestřením

několika různých pohledů na takové osoby. Problematika dětských vojáků v současném světě, především příčiny, mající vliv na skutečnost, že se mladistvé osoby dobrovolně či nuceně zapojují do válek, je předmětem následující části práce. Těžiště mé práce spočívá v kapitole třetí, kde bude rozebrán Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte, jakož i relevantní ustanovení samotné Úmluvy a kontrolní a monitorovací mechanismy, jež figurují v dané oblasti. Závěr nabídne shrnutí nejdůležitějších poznatků, zhodnocení fungování monitorovacích mechanismů i realizaci Opčního protokolu v praxi.

1 Vymezení nejdůležitějších pojmů

První kapitola nabízí základní náhled na problematiku dětských vojáků a to vymezením nejdůležitějších pojmů. Rozdíl mezi mezinárodními a vnitřními ozbrojenými konflikty je důležitý při rozlišení situací, ve kterých se dětský voják objevuje a pro něž se používá různá právní úprava. Vzhledem k tomu, že se zde zkoumá realizace právní úpravy vztahující se k postavení dětí v rámci ozbrojených konfliktů, je klíčové vymezit i pojem dětský voják. V souladu s vybranými mezinárodními instrumenty považuje autorka této práce dítě za osobu mladší osmnácti let.

1.1 Mezinárodní a vnitřní ozbrojené konflikty

Jelikož měla druhá světová válka globální devastující efekt, vyskytla se zde potřeba výrazné revize mezinárodního válečného práva. V roce 1949 se uskutečnila konference, jejímž vyústěním bylo přijetí čtyř odlišných smluv. Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli zavedla pojem „ozbrojený konflikt“. Tím nahradila dlouhodobě užívaný pojem „válka“.⁵ K tomu se dodává, že výměna pojmů byla úmyslná pro zajištění toho, aby se zapojené státy nesnažily vyhnout použitelnosti práva tím, že se pouze účastní politické akce a nikoli války. Proto jakýkoliv spor, jenž zahrnuje dva nebo více smluvních států, a ve kterém je použita ozbrojená síla některého z těchto účastníků, se považuje za ozbrojený konflikt.⁶⁷

Mezinárodní ozbrojený konflikt zahrnuje válečné projevení nepřátelství mezi dvěma či více suverénními státy, bez ohledu na to, zda byl vyhlášen či přijat tzv. „válečný stav“. Tato definice také zahrnuje částečnou či úplnou okupaci území některé strany konfliktu, přestože se takové počínání nesetkalo s jakýmkoli odporem.⁸ Poté, co byly v roce 1977 přijaty Dodatkové protokoly k Ženevským úmluvám, termín mezinárodního ozbrojeného konfliktu začal platit i pro války národního osvobození, tedy situace, kdy lidé bojují proti koloniální nadvládě, cizí okupaci nebo rasistickým režimům. V těchto případech takový národ vykonává své právo na sebeurčení.⁹

Rozdíl mezi mezinárodním a vnitřním ozbrojeným konfliktem v první řadě vychází z dnešního pojetí takového střetnutí. Z historického hlediska se právo ozbrojených konfliktů

⁵ CRAWFORD, Emily. *International Armed Conflict*. In WOLFRUM, Rüdiger (ed). The Max Planck encyclopedia of public international law. New York: Oxford University Press, 2012, s. 613 – 615.

⁶ PICTET, Jean. In PICTET, Jean (ed). *Commentary on the Geneva Conventions of August 12 1949, vol. 1*. Geneva: ICRC 1952, s. 32.

⁷ S tím souvisí také pojmy jako ozbrojené síly a ozbrojené skupiny odlišné od ozbrojených sil státu, viz. DRUMBL, Mark. *Reimagining Child Soldiers in International Law and Policy*. New York: Oxford University Press, 2012, s. 4., dále HENCKAERTS, Jean-Marie. *Armed Forces*. In WOLFRUM, Rüdiger (ed). The Max Planck encyclopedia of public international law. New York: Oxford University Press, 2012, s. 637.

⁸ CRAWFORD, Emily. *International Armed Conflict*. In WOLFRUM, Rüdiger (ed). The Max Planck encyclopedia of public international law. New York: Oxford University Press, 2012, s. 613 – 615.

⁹ Tamtéž, s. 613 – 615.

uplatňovalo na suverénní státy válčící mezi sebou. Právo vnitřních střetnutí poté upravovaly jednotlivé národní právní řády.¹⁰

Ovšem po 2. světové válce se právě vnitrostátní konflikty stávaly čím dál více relevantními. Smluvní právo sice alespoň vytyčilo hranice pro aplikaci takového práva. Ovšem ani Společný článek 3 čtyř Ženevských konvencí (dále jen „Společný čl. 3“), který stanoví pravidla ochrany, která musí být dodržována v jakémkoliv boji, neobsahuje definice konfliktu nemajícího mezinárodní charakter. Přestože tato skutečnost získala mnoho pozitivních ohlasů, kladně hodnotících zejména fakt, že se právo v takovém případě může přizpůsobit různým okolnostem, někteří namítají, že nedostatek dotčené definice umožňuje státům jednoduše odepřít aplikaci takového ustanovení na jejich spor.¹¹

Zatímco i minimální užití síly mezi dvěma suverénními státy může být považováno za mezinárodní ozbrojený konflikt, v případě vnitřních střetnutí je zde požadováno naplnění mnohem větší intenzity.¹² Podle jeho článku 1 se bude Dodatkový protokol II k Ženevským konvencím (dále jen „Protokol II“) aplikovat v případech, které nejsou zahrnuty pod Protokol I. K takovému projevu nepřátelství tedy musí dojít na území smluvní strany mezi jejími a odlišnými silami nebo mezi jinými ozbrojenými entitami, které vykonávají odpovědnou kontrolu nad částí takového území. Kontrola musí být takového rázu, aby jim umožnila uplatnit Protokol II a zároveň dále vést koordinované dlouhodobé vojenské operace.¹³

Z čl. 8 odst. 2 písm. f) Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (dále jen „Římský statut“) dále vyplývá, že jeho ustanovení, zabývající se válečnými zločiny se ovšem nevztahují na „*případy vnitřních nepokojů a napětí, například veřejné nepokoje, izolované a sporadické násilné činy nebo jiné činy podobné povahy*“. Budou se naproti tomu aplikovat v případě, že na území státu půjde zdlouhavý ozbrojený konflikt mezi vládními orgány a ozbrojenými skupinami či mezi takovými jednotkami navzájem.¹⁴

Zmínka o tom, že vnitrostátní boj musí již delší dobu probíhat, naznačuje, že by hranice pro posouzení, co se za něj považuje, mohla být nastavena mnohem výše, než pro mezinárodní ozbrojené konflikty podle Společného čl. 3 Ženevských úmluv a čl. 1 Protokolu I. Avšak znak

¹⁰ MARAUHN, Tilo, NTOUBANDI, F Zacharie. *Non-International Armed Conflict*. In WOLFRUM, Rüdiger (ed). The Max Planck encyclopedia of public international law – vol. I. New York: Oxford University Press, 2012, s. 626 – 627.

¹¹ Tamtéž, 626-630.

¹² Tamtéž.

¹³ Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám ze dne 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Protokol II).

¹⁴ Římský statut Mezinárodního trestního soudu ze dne 17. července 1998.

delšího trvání vnitrostátních konfrontací byl úmyslně převzat z rozhodnutí ICTY v kauze Tadić z roku 1995, právě s cílem odlišit pojem ozbrojený konflikt od vnitřních nepokojů.¹⁵

K úplnosti je ještě třeba dodat, že aktivity vedoucí k provádění zákona spadají pod hranici pojmu ozbrojený konflikt, a takové právo se na ně neuplatní. Některá střetnutí jsou dále považována za tzv. zmezinárodněná, a tudíž se v nich uplatní klasické právo mezinárodních ozbrojených konfliktů.¹⁶ Může se jednat například o případy, kdy kontrola nad územím není kompletně v rukou povstalců.¹⁷ Podobně na základě Protokolu I jsou takto zmezinárodněné národní osvobozené války či války proti terorismu. Druhé ze zmíněných mohou být posuzovány podle práva mezinárodních ozbrojených konfliktů, pokud vojenské postupy jsou cíleny proti přes-hraniční entitě zastupující cizí stát. Tak to bylo deklarováno v případě nábožensko-politického hnutí Tálibán v Afghánistánu v roce 2001 či během Druhé libanonské války v roce 2006. Nicméně, zde je nutno podotknout, že se jedná o mezní situace, u kterých mezi státy ještě nedošlo k jednoznačnému konsensu.¹⁸

Z pohledu četnosti uzavírání novodobých mezinárodních smluv stále zůstávají základním druhem bojů mezinárodní ozbrojené konflikty. Nicméně, od konce druhé světové války se většina ozbrojených konfrontací objevuje na bázi vnitřní, zahrnující účastníky, kteří nejsou stranou Ženevských konvencí či podobných mezinárodních dohod. Přestože specifické smlouvy, zabývající se oblastí prevence proti použití určitých zbraní, drží krok s technickým a politickým vývojem,¹⁹ od přijetí Dodatkových protokolů se neobjevila nová úmluva, která by upravovala situaci účastníků ozbrojených konfliktů, zejména těch, na které působnost Ženevských konvencí nedosáhne.

Kromě toho zde v současnosti nebyla projevena žádná skutečná snaha o rozšíření pravidel, která se vztahují na vnitřní ozbrojené konflikty.²⁰ Proto zde podle Emily Crawford stále zůstává viditelný rozdíl mezi pojetím mezinárodních a vnitřních ozbrojených konfliktů, přestože se stále mluví o jejich vzrůstajícím sblížování. Také podotýká, že vzhledem k současné politické situaci se přijetí nové smlouvy nebo rozšíření ochrany, kterou poskytují Ženevské konvence, nezdá příliš pravděpodobné.²¹

Závěrem, útoky ve Spojených státech amerických v září roku 2001 a následná americká a mezinárodní odezva na terorismus přinesly několik nových výzev pro mezinárodní humanitární

¹⁵ ICTY: Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction from 2nd October 1995, *Prosecutor v Tadić*, IT-94-1-AR72, para. 70.

¹⁶ MARAUHN, Tilo, NTOUBANDI, F Zacharie. *Non-International Armed Conflict*. In WOLFRUM, Rüdiger (ed). The Max Planck encyclopedia of public international law – vol. .I. New York: Oxford University Press, 2012, s. 627.

¹⁷ ICTY: Judgment from 15th July 1999, *Prosecutor v Tadić*, IT-94-1-A, para. 130 – 45.

¹⁸ MARAUHN, NTOUBANDI: *Non-International Armed Conflict...*, s. 627 – 628.

¹⁹ CRAWFORD: *International Armed Conflict...*, s. 624.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž.

právo. Za nejvýznamnější je považován bezprostřední nástup teroristických útoků. Zapeklitá může být dále otázka tzv. cíleného zabití, kdy jsou podezřelí představitelé teroristické organizace zavražděni bez ohledu na to, zda je tak učiněno uprostřed aktivních bojů.²² Určité znepokojení budí také čím dál větší zastoupení externí podpory vojenských operací, od osob poskytujících technická zázemí v podobě kuchařů nebo řidičů k lidem, kteří zajišťují vyšší taktické služby jako třeba správu detenčních zařízení.²³

1.2 Dětský voják

Standardizované a v současné době nejvíce používané definice se zrodily na dvou velkých mezinárodních konferencích. První byla uspořádána roku 1997 v Kapském Městě, kde došlo k přijetí tzv. Cape Town Principles and Best Practices, a druhá v Paříži v roce 2007, ze které pocházejí tzv. Paris Principles. Jedná se o právně nezávazné nástroje, které posléze získaly široké mezinárodní odborné a politické uznání. Pro tyto instrumenty představuje pojem dětský voják mnohem více než jen osobu mladší osmnácti let nesoucí zbraň, která bojuje či se přímo účastní projevů nepřátelství.²⁴ Podle prvně zmíněného dokumentu se za dětského vojáka považuje „*jakákoli osoba mladší osmnácti let, která je součástí jakékoli pravidelné či nepravidelné ozbrojené síly nebo ozbrojené skupiny, v jakékoli roli, včetně kuchařů, posílčků, zvědů a ostatních, kteří nejsou rodinnými příslušníky. Definice zahrnuje i dívky, rekrutované ze sexuálních důvodů a pro nucená manželství. Nevztahuje se tedy pouze na děti se zbraněmi.*“²⁵²⁶ Posléze došlo k posunu od tohoto vnímání dětského vojáka směrem k pohledu, který nabízí Paris Principles, tedy jako dítě příslušející k ozbrojené skupině nebo síle.²⁷

Za bývalého dětského vojáka se poté dá považovat osoba, která byla ve věku mladším než osmnáct let součástí ozbrojené síly nebo skupiny, dokonce i pokud byla zletilá při svém propuštění, odzbrojení, útěku nebo záchraně.²⁸

Mezinárodní diskurs typizuje dětské vojáka do několika různých vyobrazení. Přestože taková pojetí konvenují s veřejným vnímáním, podle Myriam Denov je potřeba poukázat na fakt, že také příliš zjednodušují komplexnost životů a zkušeností dětských vojáků.²⁹

²² Tamtéž, s. 622.

²³ Tamtéž, s. 623.

²⁴ DRUMBL, Mark. *Reimagining Child Soldiers in International Law and Policy*. New York: Oxford University Press, 2012, s. 3.

²⁵ Cape Town Principles and Best Practices. In: *Unicef* [online]. Cape Town: Unicef, 1997 [cit. 2017-01-18]. Dostupné na <[https://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles\(1\).pdf](https://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles(1).pdf)>.

²⁶ AMO. *Dětské vojáci* [online]. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2014 [cit. 2017-01-18]. Dostupné na <<https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-D%C4%9Bt%C5%A1t%C3%AD-voj%C3%A1ci-HRC.pdf>>.

²⁷ DRUMBL, Mark. *Reimagining Child Soldiers in International Law and Policy*. New York: Oxford University Press, 2012, s. 4.

²⁸ Tamtéž.

Podle první představy je takovou osobou malé dítě, upřímné, bezelstné, vykreslené jako bezradné a závislé. Dětského bojovníka popisuje jako bezmocný předmět, který je na jedné straně zákeřně zmanipulovaný nenávisťnými dospělými, na druhé zachráněn mezinárodním lidským humanitarismem. V souladu s tímto obrazem ozbrojení milicionáři kradou děti z rodin a násilím je vytrhávají z komunit, aby se v jejich rukou poté staly bezpohlavními mechanickými prostředky, sloužícími výhradně k naplňování nekalých cílů svých velitelů.³⁰ Nejsou ničím více než „válečnými nástroji“ a „zbraní dle vlastního výběru“.³¹ Dětský voják je podle prvního vyobrazení nevinnou a pasivní obětí. Nutno podotknout, že se tento portrét přenesl i do mezinárodního práva a politiky a následné intervence mají sklon k jeho podněcování.³²

Druhý obraz, jenž koresponduje s představou bezchybné oběti, vykresluje dětského kombatanta jako „nenapravitelně poškozené zboží“. Podle této teorie jsou nezletilí bojovníci utrápení a trvale poznamenání,³³ jsou součástí „ztracené generace“.³⁴ Taková představa zachycuje bolest vojenského života a doprovázející fyzická a duševní zranění. Podle autora knihy *Reimagining Child Soldiers* Marka Drumbla je však přehlížena obrovská odolnost bývalých dětských vojáků a obecně mladistvých ve válečných oblastech. Konstrukce modelu psychicky zdevastovaného dospívajícího vojáka podnítila význačnost následných zotavovacích metod v poválečných programech.³⁵

Třetí pojetí, již víceméně překonané, pohlíží na dětského vojáka jako na hrdinu, jehož udatnost pramení z boje za spravedlivou věc, kdy vzdoruje útisku, anebo z demonstrace patriotismu.³⁶ Na rozdíl od nevinné pasivní oběti, obraz hrdiny nadsazuje nezávislost, sebevědomí, ušlechtilost a podnikavost nedospělého rekruta. Nicméně, takové pojetí si váží vojenské služby, může přispívat ke škodlivé hyper-agresi a přeceňovat mužnost. To může vést ke katastrofálním důsledkům pro nepopulární stranu.³⁷ Například ve Východním Timoru byly děti, bojující na straně nezávislých sil, považovány za hrdiny, zatímco jedinci, válčící na straně opačné, byli společensky stigmatizováni a někteří se posléze stali i terčem útoku.³⁸

²⁹ DENOVA, Myriam. *Child Soldiers: Sierra Leone's Revolutionary United Front*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 5 – 14.

³⁰ DRUMBL: *Reimagining Child Soldiers...*, s. 6 -7.

³¹ OTUNNU, Olara. Keynote Address: The Convention and Children in Situations of Armed Conflict. In CARLSON, Lisa, MACKESON-SANDBACH, Megan, ALLEN, Tim (eds). *Children in Extreme Situations, Working Paper Series No. 00-05*. London: LSE Development Studies Institute, 2000, s. 48 – 49.

³² DRUMBL: *Reimagining Child Soldiers...*, s. 7.

³³ Tamtéž.

³⁴ SINGER, P. W. *Children at War*. Berkeley: University of California Press, 2006, s. 38- 44.

³⁵ DRUMBL: *Reimagining Child Soldiers...*, s. 7.

³⁶ DENOVA, Myriam. *Child Soldiers: Sierra Leone's Revolutionary United Front*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 9 – 10.

³⁷ DRUMBL: *Reimagining Child Soldiers...*, s. 7.

³⁸ UNICEF Innocenti Research Centre in cooperation with the International Center for Transitional Justice, Children and Truth Commissions. Florence: UNICEF, 2010, s. 47.

Poslední obraz se nápadně objevuje v novinářských zprávách, politických fórech a národních bezpečnostních kruzích. Stylizuje dětského vojáka do role démona a nenapravitelného, hrozivého bandity. V souladu s tímto pohledem se jedná o časovanou bombu a zdeformovanou lidskou duši, nepolepšitelně odhodlanou dychtivě zabít.³⁹ Dle Drumbla tento chybný pohled nakládá se dvěma znepokojivými politickými výstupy. Prvním je zbytečnost investic do rehabilitací bývalých dětských vojáků, druhým je opominutí dívčích bojovnic. Konec konců obraz démona tíhne k prezentování válečných mladistvých jako divokých chlapců, což zastírá realitu, že až 40 % dětských vojáků mohou ve skutečnosti tvořit dívky.⁴⁰

Právě dívčím vojákům neprokazují existující rehabilitační programy příliš dobrou službu, jelikož dostatečně nezohledňují specifické reintegrační výzvy, kterým musí čelit. Představy děsivého zločince a démona jen zhoršují takové situace, z nichž mnoho zahrnuje zotavování se ze sexuálního násilí nebo nuceného manželství. Mnoho dívek během doby, kterou stráví u ozbrojené síly nebo skupiny, porodí dítě. Po skončení bojů není výjimkou, že místní komunity tyto mladé matky přehlížejí a na jejich děti se hledí s odporem.⁴¹ Ovšem dívčí bojovnice nesporně netvoří jednodušskou skupinu o zaměnitelných členech. Dívky, které se stanou manželkami velitelů, posléze uplatňují moc nad děvčaty bez takových mužů, a ty jsou poté předměty ještě horšího sexuálního zneužívání. Některé dívky navíc páchají ohavná zvěrstva namířená proti ostatním děvčatům, chlapcům, mužům i ženám. Obraz strašlivého démona a bandity v neposlední řadě zastírá skutečnost, že chlapci jsou také často sexuálně zneužíváni.⁴²

Nicméně, tato čtyři vyobrazení dětského vojáka nejsou rovnocenná. Představa nevinné pasivní oběti dosáhla všeobecného přijetí a je nadšeně přijímána vlivnými mezivládními organizacemi a úřady OSN, spolu s neziskovými organizacemi a ostatními činiteli obývajícími globální občanskou společnost.⁴³ Ačkoli postupem času došlo k propracování a vytržení konceptu, hlavní atributy přetrvávají a upevňují svou pozici v právu a politice. Oficiální diskuze na téma dětský voják jsou vedeny právě tímto předobrazem. Tudíž dané rozpravy bývají poměrně strojené a konformní.

Dále je faktem, že mnoho malých dětí je spojováno s ozbrojenou silou nebo skupinou. Avšak, většina mladistvých vojáků jsou adolescenti ve věku patnáct, šestnáct nebo sedmnáct let. Proto mladé, před-pubescentní dítě příliš nezapadá do normy.⁴⁴ Marketingová a reklamní činnost

³⁹ DENOV: *Child Soldiers: Sierra Leone's...*, s. 6.

⁴⁰ WESSELLS, Michael. *Child Soldiers: From Violence to Protection*. Cambridge: Harvard University Press, 2006, s. 9

⁴¹ DRUMBL: *Reimagining Child Soldiers...*, s. 8.

⁴² Tamtéž.

⁴³ UTAS, Mats. *Sweet Battlefields: Youth and the Liberian Civil War*. Stockholm: Lindblom and Co., 2003, s. 7 – 8.

⁴⁴ DRUMBL: *Reimagining Child Soldiers...*, s. 12

různých charitativních organizací přesto stále inklinuje ke zdůrazňování křehkého věku nezletilých bojovníků.⁴⁵

Světová občanská společnost, skupiny advokátů, dárci a aktivisté nemají formální způsobilost k vytváření mezinárodního práva. Přesto tito činitelé, díky svým aktivitám, formují obsah závazného mezinárodního práva, tradičně vytvářeného státy, a často také určují právně zaměřené náplně tzv. best practices, programy vlády práva a politické směrnice.⁴⁶ V souladu s Drumblem se na tuto prestižní normativní a operační směsici mezinárodního práva, politiky a praxe, vytvořenou přímo či nepřímo širokou škálou aktérů referuje jako na tzv. mezinárodní právní představitost. A právě při diskuzi na téma dětských vojácí, obraz nevinné pasivní oběti naplňuje tyto mezinárodní právní představy, čímž přispívá a ovlivňuje podstatu mezinárodního práva a politiky.⁴⁷

Lze si ale představit, že by se na dětského vojáka dalo podívat i trochu jinýma očima? Autor knihy *Reimagining Child Soldiers* předkládá model tzv. limitovaného aktéra. Takový činitel má schopnost konat či nekonat, anebo činit jinak, než jak činil doposud. Faktický rozsah těchto možností je ovšem ohraničen, omezen a distingován.⁴⁸ Limitovaný činitel vykonává určitou diskreci v řízení a zprostředkování určitých zábran kolem nich. Uvnitř svého prostoru uskutečňuje krátkodobá rozhodnutí. Nakonec, tíseň automaticky neanuluje volní kapacitu utlačovaného.⁴⁹

Model limitovaného jednání není metaforou ani fotografií, ideální prototypem ani portrétem, o jehož realizaci by bylo usilováno a s nímž musí být v první řadě všichni kategorizovaní jednotlivci v souladu. Spíše je prezentován jako škála nebo kontinuum, který zahrnuje veškeré jedinečné osobnosti.⁵⁰ Takové pojetí více zohledňuje jejich výjimečné příběhy a zážitky.

Domnívám se tedy, že není vhodné pohlížet na dětského vojáka ani jako na nevinnou bezbrannou oběť ani jako na zákeřného zločince. Obě tyto představy mají společnou obrovskou vyhraněnost a nepřizpůsobivost okolnostem. Nebezpečí pohlížení na dětského kombatanta jako na malé bezbrannou oběť spatřuji v přílišné infantilizaci takové osoby, zatímco obraz démonického nenapravitelného zabijáka otevírá prostor k nadměrné kriminalizaci chování mladistvých bojovníků. Mám za to, že pokud by se pohled mezinárodního fóra na dětského vojáka pokusil odpoutat od zbytečné vyhraněnosti na jednu či druhou stranu a vzal v potaz

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž, s. 9.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž, s. 17

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ WESSELLS, Michael. *Child Soldiers: From Violence to Protection*. Cambridge: Harvard University Press, 2006, s. 74.

jednotlivé odlišnosti a charakteristiky takových osob, demobilizační a reintegrační programy by mohly být účinnější.

Navíc, pohled na dětského vojáka, který předkládá Mark Drumbl prostřednictvím tzv. modelu limitovaného jednání, se jeví jako více otevřený, zohledňující mnohem více okolností a zejména jedinečností každého činitele. Dle mého názoru totiž není správnou cestou považovat dětského vojáka ani za malé dítě, které nemá vlastní vůli a jedná jako poslušná loutka velitele, ale ani za dospělého, jenž má neomezenou diskreci k jednání a volní kapacitu. V souvislosti s tím by také obrat k modelu limitovaného aktéra mohl opustit právě tradiční zálibu ve dvou protikladech, tedy buď dítě, anebo dospělý.

Závěrem souhlasím s Michaelem Wesselsem, že by mohlo být vhodné zabývat se jejich vývojovou psychologií. Toto vzkvétající odvětví, které se stále více obrací na důmyslné neurovědecké a neurobiologické metody, ukazuje, že adolescenti více než dospělí podléhají vlivu okolí a vrstevníků. Ve srovnání s dospělými jedinci jsou mladší osmnácti let impulzivnější, neuváženější, více riskují a jejich osobnosti se často mění. Rychleji začnou někomu věřit a jejich důvěra může být snadno věnována nesprávné osobě.⁵¹

⁵¹ Tamtéž, s. 13.

2 Problematika dětských vojáků v současnosti

Tato kapitola se zabývá souvislostí mezi novodobými konflikty a použitím mladistvých v bojích. Přestože se děti aktivně zapojují do válek již mnoho let, postupem času došlo k vývoji jejich postavení a použití. Důležité je také porozumět příčinám, kvůli kterým jsou děti do služeb ozbrojených jednotek najímány nebo se samy dobrovolně přihlásí, i ty se totiž částečně mění.

2.1 Novodobé konflikty a dětští vojáci

Čím dál více se v odborné literatuře objevuje pojem tzv. „nové války“. O co se vlastně jedná? Tento výraz je v mezinárodních studiích poměrně novodobým termínem. Podle Mary Kaldor se tradiční pravidla válčení, která představil již pruský generál Carl von Clausewitz ve své knize O válce, markantně změnila po Studené válce.⁵² Nynější mezinárodní či občanské války jsou konflikty o nízké intenzitě, které většinou vyústí v závažnou agresi. Zápasící síly často ignorují klasická pravidla vedení válek, kupříkladu porušují zásadu předchozího vyhlášení války podle *ius ad bellum*. Některé z nejvýznamnějších znaků jsou nezměrné násilí, jež je dost často špatně odlišitelné od politického nebo kriminálního, anebo systematické porušování lidských práv.⁵³⁵⁴

Dále, jak již bylo výše zmíněno, novodobé války se vyznačují zasahováním nestátních, soukromých subjektů a komercializací. Podle některých odborníků fenomén dětských vojáků tak velmi úzce souvisí s ekonomickými, politickými, vojenskými a sociálními podmínkami.⁵⁵ V Africe, kde války mezi státy jsou zřídka, vede stupňování vnitřních konfliktů často k problémům s uprchlickými hnutími nebo dokonce genocidou. Další nesnáz je spatřována v nedostatku státnosti, která se projevuje privatizací vojenských sil.⁵⁶ Podle Münklera nejsou ozbrojená střetnutí nyní už tak finančně náročná jako v minulosti, a to zejména díky rychlému šíření tzv. malých a lehkých zbraní, použití civilní dopravy a výborně zorganizovaného systému vojenských vůdců fungujícího za pomoci násilí a korupce.⁵⁷

Zatímco zde tedy existuje nepřehlédnutelná vzájemná souvislost mezi novými válkami a dětskými vojáky, podle Dóry Szijj je potřeba mít na paměti, že ačkoli se v některých nedávných konfliktech objevily výše zmíněné prvky, k nasazení dětských jednotek při nich nedošlo. Používání dětských vojáků je běžnou praktikou v nejhudších oblastech naší planety. Tam se nacházejí nedlouho existující státy, proto tento fenomén může být také důsledkem nedostatku

⁵² KALDOR, Mary. *New and Old Wars. Organized Violence in a Global Era*. 2nd edition. Cambridge: Polity Press, 2006, s. 4-8.

⁵³ SZIJJ, Dóra. Child Soldiery as a Tool of Modern Warfare (?): The Role of Child Soldiers in “New Wars” – Causes and Consequences. *Obrana a strategie*, 2010, č. 2, s. 92 – 93.

⁵⁴ KALDOR, Mary. *New and Old Wars. Organized Violence in a Global Era*. 2nd edition. Cambridge: Polity Press, 2006, s. 4-8.

⁵⁵ MÜNKLER, Herfried. *The New Wars*. [translated by Patrick Camiller]. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 3.

⁵⁶ SZIJJ: Child Soldiery..., s. 92 – 93.

⁵⁷ MÜNKLER, Herfried. *The New Wars*. [translated by Patrick Camiller]. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 3.

bojeschopných dospělých mužů.⁵⁸ Není ovšem pravdou, že by se jednalo pouze o africké státy, neboť problém dětských vojáků je problémem celosvětový. Ve skutečnosti, pouze okolo 40 % celkového odhadovaného počtu takových bojovníků se nachází na africkém kontinentu.⁵⁹

Ačkoli vědomé použití dětí v boji se považuje za praxi, která vznikla již v dávných dobách, je nutno podotknout, že současná podoba se podstatně liší od té historické. Nejvýznamnější rozdíly lze spatřovat v jejich masivním nasazení a v komerčním účelu. Dětské křižáky ze 13. století, bubenci za Napoleonovy vlády či členové nacistické Hitlerjugend se nedají srovnávat s mladistvými kombatanty dnešní doby.⁶⁰ Zatímco v historických dobách byli dospívající vojáci rekrutováni primárně z důvodu psychického odstrašení nepřátelského vojska, v současnosti jsou takovými příčinami nízká cena a další výhody spojené s jejich věkem, jako je například podřízenost, nebojácnost a snaha stát se dospělým skrze aktivity obecně spojované s dospělým životem atp.⁶¹

Beáta Paragi, mladá maďarská expertka, ve své studii neotřele rozděluje výhody použití dětského vojáka. Používá přitom tzv. Marshallův model při měření užitečnosti takového člověka. Pokud uvažíme možnost využití modelu nabídky a poptávky, lze zjistit následující výhody. Mezi příčinami pro poptávku po dětských vojácích se jedná o rychlé šíření malých a lehkých zbraní, přednost dětského věku (rychle se učí, loajalita, neexistence trestní odpovědnosti), skladba ozbrojené skupiny (poměr dospělých k dětem) či fakt, že není nutné dětem poskytnout peněžitou odměnu.⁶² Při pohledu na důvody z hlediska nabídky se nabízí špatné rodinné a společenské zázemí, vliv válečného prostředí, následování členů rodiny nebo kamarádů, snížené šance na získání půdy (manželstvím nebo dědictvím), chudoba, dospívání, dále ztráta rodinných členů, přátel a z toho plynoucí pocit osamění či individuální náboženské a politické důvody.⁶³

Přestože ekonomické pozadí fenoménu dětských vojáků je zde hlavním důvodem takového vysvětlení, nelze ovšem opomenout ani ostatní možné příčiny.⁶⁴ Nejprve je příhodné rozebrat okolnosti, podporující angažování dětí v konfliktech. Ve skupině politických faktorů lze v současné době nalézt samotnou existenci rozvíjejících se států, kam západní osvícenost ještě nedošla a kde obyvatelstvo trpí vysokou chudobou a často hledá útěchu v násilí.⁶⁵ Zde většinou figurují slabé či neexistující politické strany, rozšířená korupce, špatně fungující úřednický aparát a

⁵⁸ SZIJJ: *Child Soldier*..., s. 94.

⁵⁹ DRUMBL: *Reimagining Child Soldiers*..., s. 6.

⁶⁰ SZIJJ: *Child Soldier*..., s. 89 – 90.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² PARAGI, Beáta. Gyerekkatonák Afrikában (Child Soldiers in Africa). *Külügyi Szemle*, 2008, no. 4, s. 71.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ SZIJJ: *Child Soldier*..., s. 94.

⁶⁵ Cape Town Principles and Best Practices. In: *Unicef* [online]. Cape Town: Unicef, 1997 [cit. 2017-02-04]. Dostupné na <[https://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles\(1\).pdf](https://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles(1).pdf)>.

nedostatek respektování práva. Za velmi nebezpečný je považován nedostatek státnosti, kdy dětem není poskytována ochrana jejich práv, což vede k jejich vykořisťování.⁶⁶

Do kategorie sociálních důvodů je možno zahrnout slabé společenské poměry, následné opomíjení dětských práv, kdy nástroje poskytované mezinárodním právem k jejich ochraně nejsou známy nebo dodržovány. Dále, v případě, že reintegrační programy, pokoušející se navrátit mladistvé zpět do světa bez zbraní, nejsou úspěšné a objeví se navíc další překážky v sociálním systému, jako nedostatek pracovních míst nebo ustavičné konflikty, děti nebudou schopné vymanit se z kruhu násilí. Dříve nebo později se tudíž opět připojí k některému oddílu.⁶⁷

Thomas Fraser Homer-Dixon v této souvislosti dále uvádí nepřímé dopady přírodních nedostatků. Čím méně je přírodních zdrojů, tím zuřivější je o ně boj.⁶⁸ V důsledku existuje méně půdy, práce a jídla, což má dopad i na životní podmínky, jež jsou ztíženy, a to vše může vyústit až v připojení se k nějaké ozbrojené skupině.⁶⁹

Motivace armádních velitelů může být například vojenská. Děti jsou malé, levné, odvážné, rychle, loajální a lehko se motivují. Může se také jednat o uplatnění nezletilých v konfliktech, cílených na drancování vzácných a těžko dostupných přírodních zdrojů (například tzv. „krvavé diamanty“). Z psychologického pohledu velitelé přebírají role otců či náčelníků, což jim dává obrovskou moc a oprávněnost. Posledním bodem je skutečnost, že děti napodobují vzory, které vidí, bez ohledu na jakoukoliv odměnu.⁷⁰ Ze všech těchto důvodů je patrné, že zaměstnat děti ve svých oddílech se velitelům rozhodně vyplatí. Proto by bylo záhodno zaměřit se na příčiny, které vedou k tomu, že se mladiství použijí ve válkách jakýmkoli způsobem, pokusit se je eliminovat a snižovat výhodnost nasazení dětí v ozbrojených konfliktech.

2.2 Rekrutování

Situace, kdy děti a dospívající byli donuceni vstoupit do ozbrojených sil státu, se vyskytly v případě Barmy, Guatemaly, Etiopie či El Salvadoru. Naproti tomu v Mosambiku, Angole, Súdánu či na Srí Lance se připojili k protistátním hnutím. To jsou jen některé z příkladů, kdy z dětí byly učiněny oběti. Na druhé straně, ne všechny osoby jsou nutně vtaženy do války násilně. Někdy, jako například v Libérii, jsou mezi prvními, kteří se připojí k ozbrojené skupině, jindy jsou

⁶⁶ SZIJJ: *Child Soldiers...*, s. 95 – 96.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ HOMER-DIXON, Thomas Fraser. On The Threshold: Environmental Changes as Causes of Acute Conflict. *International Security*, 1991, no. 2, s. 76 – 116.

⁶⁹ SZIJJ: *Child Soldiers...*, s. 96.

⁷⁰ Tamtéž.

hlavními aktéry násilných střetnutí. Jak dokazuje palestinské povstání na území okupovaném Izraelem, tak zvaná intifáda.⁷¹

Nucená rekrutace, pod hrozbou nebo přímým porušením tělesné integrity mladistvého či osoby jemu blízké, je používána jak opoziční ozbrojenou skupinou, tak státními jednotkami. Dokonce některé země, u nichž je odvod právně upraven, provozují plánovitě verbování, kdy směšují dospívající a dospělé mladé muže.⁷² Podle Ilene Cohn téměř žádná země nedodržuje řádný odvodní postup, tudíž prevence takového jednání nemůže být zajištěna pouze tím, že občané budou znát svá práva. Spousty obyčejných lidí nemají žádnou identifikační kartu, ze které by bylo zjištěné datum narození, protože jejich narození nebylo oficiálně zaznamenáno. Záznamy o registraci byly zničeny při válce, anebo takový průkaz nebyl vydán do dosažení věku osmnácti let.⁷³

Posléze jsou rekruti přesunuti z tréninkových center na místo daleko od domova. Ne vždy je o tom zpravena rodina a vypátrání, kde přesně se syn nebo manžel nachází, je zpravidla velmi časově a peněžně náročné. Snadno ovlivnitelné děti mohou být proměněny v neohrožené bojovníky skrz krutou převýchovu.⁷⁴ Typická praktika uskupení RENAMO vyžadovala zavlčení dětského vojáka zpět do jeho rodné vesnice a jeho přinucení k zabití blízké osoby.⁷⁵

Následně lze rozlišovat nátlakové či násilnické rekrutování, zahrnující situace, kdy není možno podat důkaz o přímém fyzickém vyhrožování nebo zastrašování, ale je zde důvod domnívat se, že došlo k nucenému narukování. Zákaz verbování dětí vyjádřený v mezinárodním humanitárním právu a systému lidských práv se vztahuje na všechny druhy, nucené, nátlakové i dobrovolné narukování. Podle autorů knihy *Child Soldier: The Role of Children in Armed Conflict* může právě rozlišení jednotlivých druhů přispět k pochopení pohnutek jak osob provádějících nábor, tak i dětí, a tudíž částečně k zodpovězení otázky, proč současné mezinárodní právo selhává v pokusech o odstranění jejich rekrutování.⁷⁶

Nicméně, většina mladistvých vojáků není nucena účastnit se konfliktu, ale jsou spíše předmětem rafinovaných manipulačních technik a nátlaků. Mnohem těžší je samozřejmě vymýtit takové metody než očividné nucené odvody. Proto je podle mého názoru mnohem důležitější snažit se vnímat celkový obraz dětského vojáka, což může napomoci pochopit, proč se některé děti zapojují do bojů. Avšak, dle Ilene Cohn, je široké zobecňování je v případě dobrovolného

⁷¹ COHN, Ilene, GOODWIN-GILL, Guy S. *Child Soldiers: The Role of Children in Armed Conflict*. Oxford: Clarendon Press, 1994, s. 23.

⁷² Tamtéž, s. 24.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž, s. 24 – 27.

⁷⁵ DODGE, Cole P, RAUNDALEN, Magne. *Reaching Children in War: Sudan, Uganda and Mozambique*. Bergen: Sigma Forlag, 1991.

⁷⁶ COHN, Ilene, GOODWIN-GILL: *Child Soldiers: The Role of Children in Armed Conflict*. Oxford: Clarendon Press, 1994, s. 28.

účastenství složité proto, že zde existuje mnoho rozličných motivačních faktorů. V případě chudých a vesnických obyvatelů El Salvadoru byly udávány odlišné důvody, než které v rozhovorech vyjmenovali mladí vojáci, pocházející z městské střední třídy.⁷⁷

Jednou ze sociálních příčin takového jednání je rozpad širší rodiny. Dítěti je následně věnováno čím dál méně pozornosti, což ústí v stále silnější potřebu mít kolem sebe společnost. Dále je namístě uvést, že armáda většinou může nabídnout lepší životní podmínky během konfliktu, včetně jídla, vody, ochrany a společného smyslu konání.⁷⁸

Dětské subjektivní vnímání reality je, kromě sociálního prostředí neboli tzv. dětské ekologie, ovlivněno také vývojovým procesem.⁷⁹ Dětská ekologie představuje studium biologické existence vzájemně se ovlivňující s přírodním a živým prostředím.⁸⁰ Je pod ni možné zahrnout působení rodiny obecně, rodičů, vrstevníků, školy a náboženských komunit. Pokud tedy v nejužší rodině a komunitě převládá násilí, může to převážit rozumný proces rozhodování či nenásilné prostředky řešení konfliktů. Podle salvadorské psycholožky vede přílišná militarizace společnosti k militarizaci duševní, kdy násilné řešení společenských záležitostí se stává normou.^{81,82} Stejně tak může být velmi přesvědčivý i tlak vrstevníků. Podle některých psychologů je ideologie posledním uváděným faktorem, který jejich mladí klienti uvádějí, hned po tlaku vrstevníků a touze po pomstě.⁸³

Všichni tito činitelé utvářejí názor dítěte a ovlivňují i jeho posouzení účasti či neúčasti na vojenských střetnutích. Stejně tak jeho vývojový proces má vliv na porozumění faktickým zážitkům a může vyvolat reakci mladistvého, která se projeví připojením se k některému ozbrojenému oddílu. Tak se k němu dostanou osoby, jež se pokouší vyhnout se zjevně hrozícímu nebezpečí, stejně jako ty, které se cítí polapené, bezmocné či němé.⁸⁴ Podle jistých výzkumů se podobné znaky objevují také u mladistvých, kteří se přidávají k teroristické skupině. Jedná se o okamžiky a pocity jako je beznaděj, jež narůstá v obrovskou zuřivost, bezútešný pohled na budoucnost, v kombinaci se zlomovou událostí například svévolného zatčení a mučení, zažití týrání blízkých osob či o kombinaci pocitů viny a touhy po pomstě.⁸⁵

Dále se zde vyskytuje silný pocit zranitelnosti. Na východní Srí Lance se některé děti přidávaly ke hnutí LTTE poté, co se staly svědky zadržení, zneužívání, mučení nebo zabití svých

⁷⁷ Tamtéž, s. 30.

⁷⁸ SZIJJ: *Child Soldierhood*..., s. 95 – 96.

⁷⁹ COHN, GOODWIN-GILL: *Child Soldiers*..., s. 30.

⁸⁰ KOBAYASHI, Noboru. *What is Child Ecology?* [online]. Childresearch.net, 25th August 2000 [cit. 30. ledna 2017]. Dostupné na < <http://www.childresearch.net/aboutCS/kotohajime/31.html> >.

⁸¹ COHN, GOODWIN-GILL: *Child Soldiers*..., s. 39.

⁸² MARTÍN-BARÓ, Ignacio. La Violencia Política y la Guerra como Causas del Trauma Psicosocial en El Salvador. *Revista de Psicología de El Salvador*, 1998, vol. VII, no. 28, s. 123 – 141.

⁸³ COHN, GOODWIN-GILL: *Child Soldiers*..., s. 38 – 39.

⁸⁴ Tamtéž, s. 30 - 40.

⁸⁵ GOLEMAN, Daniel. The making of a terrorist could begin in childhood. *International Herald Tribune*, 1986.

nebo sousedních rodin. Podle organizace Asia Watch byli od roku 1983 přibližně do roku 2009 muži ve věku od patnácti do třiceti let předmětem masivního zatýkání. Stovky lidí údajně po zadržení bezpečnostními složkami „mizely“. V nejzávažnějších případech došlo odvetou za vojenské útoky k zabití skupiny mladých lidí, zbavení se jejich těl a poté popření skutečnosti, že by byl kdokoli zadržen.⁸⁶ Asia Watch dále zdokumentovala popravy chlapců mezi dvanácti a čtrnácti lety v roce 1987. Není si tedy poté těžké představit, že se takové osoby uvnitř LTTE cítí více chráněné, jistější a méně v nebezpečí.⁸⁷

Stejně tak touha po odvetě většinou vyrůstá z těžkých osobních prožitků. Podle liberijského pracovníka v oblasti lidských práv někteří rodiče dobrovolně přihlásili své děti do frakce INPFL, a to z touhy pomstít nesváry uvnitř kmene nebo v jeho obraně. Chut' pomstít se může být také vštěpena či podnícena náboženskými nebo vojenskými vůdci, rodiči či učiteli, jak potvrdily zkušenosti iránských a afgánských dospívajících.⁸⁸

V poslední řadě je zde důležité uvést také vliv formování vlastní identity a osobnosti mladistvého. Výzkumy předpokládají, že smysl ztotožnit se se vytváří za určitých okolností na základě nacionalistické ideologie. V uprchlických táborech je nacionalismus vskutku důležitým vlivem na vznikající identity nezletilých jedinců, zejména když znovu nabytí domova může představovat cíl života tam, kde všechny ostatní důvody existence již pozbyly na významu.⁸⁹ Lze tedy uzavřít s tím, že nejen dětské pocity oprávnění a očekávání, jak před tak i v průběhu války, mají dopad na jejich rozhodnutí vzít do rukou zbraň a účastnit se bojů.⁹⁰

Přestože se mezinárodní společenství snaží potlačit či alespoň zmenšit počet verbovaných dětí, stále jsou takové snahy v některých případech nedostatečné. Dokud se na rekrutování mladistvých a dětí v některých zemích budou podílet i státní orgány, nelze si dost dobře představit, že by se podařilo zabránit takovému konání u skupin protistátních. Dalším problémem, jak již bylo zmíněno, je také přílišná militarizace občanské společnosti v některých státech. Ovšem kromě důvodů vedoucích k zapojení se do činnosti některé ozbrojené jednotky v tomto případě dobrovolně, je klíčové rozebrat související právní úpravu a snažit se zodpovědět otázku, zda jsou tyto normy vůbec efektivní, zejména s důrazem na Opční protokol.

⁸⁶ BARNETT, R Rubin. *Cycles of Violence: Human Rights in Sri Lanka since the Indo-Sri Lanka Agreement*. Washington, D. C.: Asia Watch, 1987, s. 31 – 32.

⁸⁷ COHN, GOODWIN-GILL: *Child Soldiers...*, s. 40 – 43.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ BOOTHBY, Neil, HUMPHREY, John. *Under the Gun – Children in Exile*. In HAMILTON, V. (ed). Washington D.C.: United States Committee for Refugees, 1988.

⁹⁰ COHN, GOODWIN-GILL: *Child Soldiers...*, s. 30 – 43.

3 Opční protokol a jeho implementace

Následující část práce je věnována nejdůležitějším bodům vývoje právní úpravy, vztahující se k tématu dětských vojáků, aby bylo možno v kontextu posoudit, jak se daná pravidla vyvinula. Posléze budou rozebrána související ustanovení Úmluvy o právech dítěte z roku 1989 a Opčního protokolu, jako dvou zásadních instrumentů, které se k dané problematice vztahují. Poslední část tvoří analýza monitorovacích a kontrolních mechanismů, jejichž prostřednictvím lze zkoumat, jestli a jak jsou ustanovení nejen Opčního protokolu v praxi realizována.

3.1 Vývoj právní úpravy ochrany práv dětí

Vzhledem k tomu, že zde neexistuje pouze jediný pramen mezinárodních norem věnujících se dítěti, je potřeba se podívat jak do obecných, tak i do zvláštních smluv, lidsko-právních instrumentů jak na univerzální, tak i regionální úrovni, pravidel mezinárodního humanitárního práva, obyčejového mezinárodního práva, národních právních řádů a zvyklostí států.⁹¹

V roce 1924 přijala Liga národů první deklaraci o právech dítěte, zdůrazňující potřebu zvláštní péče a ochrany.⁹² Přestože byla následována dalšími podobnými instrumenty, uplynulo dalších šedesát pět let, než mezinárodní komunita přiznala dětem jejich výjimečné postavení a potřebnost přijetí mezinárodní smlouvy v jejich zájmu.⁹³ Úmluvu OSN o právech dítěte z roku 1989, kterou k dnešnímu dni podepsalo již 195 suverénních a nezávislých států, je oprávněně uznávána jako zlomový bod v právní ochraně dětí.⁹⁴

Následně stojí za zmínku alespoň oblast lidských práv, kde v roce 1948 vznikla na půdě OSN Všeobecná deklarace lidských práv, nezávazný nástroj, posléze následovaný regionálními i globálními úmluvami, ve kterých státy akceptovaly existenci souvisejících právních povinností.⁹⁵ Jako například dvě konvence z roku 1966, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a spoustu dalších. Všechna obsažená ujednání se týkají dětí, kromě specifických článků upravujících právo účastnit se politického života, jež se vztahuje pouze na osoby od určitého věku.⁹⁶

Posléze je na místě rozebrat skutečnost, že v rámci mezinárodního diskursu neexistuje vzájemná shoda na spodní a horní hranici věku dítěte. Tudíž je jejich ochrana ve spojení s ozbrojenými konflikty ohrožena tímto nedostatkem. V souvislosti se spodní hranicí se taková

⁹¹ COHN, GOODWIN-GILL: *Child Soldiers*...,s. 55.

⁹² Deklarace práv dítěte [online]. Osn.cz [cit. 10. února 2017]. Dostupné na <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/deklarace-prav-ditete.pdf>>.

⁹³ COHN, GOODWIN-GILL: *Child Soldiers*...,s. 55.

⁹⁴ *The Convention on the Rights of the Child – Signatory States and Parties to the Convention* [online]. Humanium.org [cit. 10. února 2017]. Dostupné na <<http://www.humanium.org/en/convention/signatory-states/>>

⁹⁵ Všeobecná deklarace lidských práv ze dne 10. prosince 1948 [online]. Osn.cz [cit. 10. února 2017]. Dostupné na <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf>.

⁹⁶ COHN, GOODWIN-GILL: *Child Soldiers*...,s. 55.

otázka vztahuje k právům nenarozeného dítěte. Přestože několik instrumentů, jako například Americká úmluva o lidských právech z roku 1969, stanoví, že právo na život musí být chráněno od okamžiku početí,⁹⁷ téma zůstává stále kontroverzním. Stejně tak se mezi různými mezinárodními nástroji liší i horní limit.⁹⁸

Ačkoli se některá ustanovení čtyř Ženevských konvencí z roku 1949 o osobách mladších osmnácti let zmiňují, tyto smlouvy žádnou pomocnou definici neposkytují. Některé věkové limity obsahuje čtvrtá úmluva, například o zřizování nemocničních a bezpečnostních zón pro děti do patnáctého roku věku (čl. 14), stanovení dvanáctého roku pro zjišťování totožnosti osob (čl. 24 odst. 3) nebo osmnáctý rok jako hranice pro nucenou práci (čl. 51 odst. 2) a trest smrti (čl. 68 odst. 4).⁹⁹ Článek 50 o péči a výchově dětí na obsazených územích by se měl aplikovat specificky na děti a mladé lidi pod patnáct let, ačkoli to nesmí záležet na žádném formálním pravidle a jeho aplikace musí být určena stupněm vývoje fyzických a duševních schopností dotčené osoby. Uhler se domnívá, že stejně se to může uplatnit na mladistvé do doby, než dovrší dospělosti.¹⁰⁰

Tvůrci Dodatkového protokolu I se pravděpodobně úmyslně rozhodli nestanovit pevný věkový limit dítěte za účelem možnosti uvážení proměnlivých pohledů v různých kulturách. Článek 77 odst. 2 byl kompromisem¹⁰¹, podle kterého „*při povolávání osob, které dosáhly věku 15 let, avšak nedosáhly věku 18 let, se budou strany v konfliktu snažit dávat přednost starším osobám.*“¹⁰² Podle Sandoze zde není pochyb, že všechny lidské bytosti pod patnáct let by měly, ve smyslu čtvrté Ženevské konvence a předmětného protokolu, být pokládány za děti. Věk patnácti let nejčastěji odpovídá takovým rozvojem lidských schopností, že výjimečná opatření již nejsou potřeba na stejné úrovni jako předtím. Avšak, přizpůsobivost je vhodná, neboť zde existují jedinci, kteří jak na tělesné, tak i mentální úrovni zůstávají dětmi i po jeho dosažení. Mimo to byla věková hranice patnácti let přijata i v dalších mezinárodních instrumentech¹⁰³, například v doporučení OSN vztahující se k minimálnímu věku požadovanému pro uzavření manželství.¹⁰⁴

⁹⁷ American Convention on Human Rights from 22nd November 1969 [online]. Hrcr.org [cit. 10. února 2017]. Dostupné na <http://www.hrcr.org/docs/American_Convention/oashr.html>.

⁹⁸ ARNOLD, Roberta. Children and Armed Conflict. In WOLFRUM, Rüdiger (ed). *The Max Planck encyclopedia of public international law – vol. II*. New York: Oxford University Press, 2012, s. 128.

⁹⁹ Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949.

¹⁰⁰ UHLER, Oscar M. *Geneva Convention Relating to the Protection of Civilian Persons at the Time of War*. Geneva: International Committee of the Red Cross, 1958.

¹⁰¹ ARNOLD, Roberta. Children and Armed Conflict. In WOLFRUM, Rüdiger (ed). *The Max Planck encyclopedia of public international law – vol. II*. New York: Oxford University Press, 2012, s. 129.

¹⁰² Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám ze dne 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I).

¹⁰³ SANDOZ, Y. and International Committee of the Red Cross (eds). *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, 1987.

¹⁰⁴ General Assembly Recommendation on Consent to Marriage, Minimum Age for Marriage and Registration of Marriages UNGA Resolution 2018 (XX) from 1st November 1965.

Článek 26 Římského statutu vylučuje pravomoc nad osobami, které ještě nedosáhly osmnácti let a přenechává tak záležitost trestního řízení s dětskými vojáky státům a jejich národní legislativě. Zároveň stanoví, že rekrutování osoby mladší než patnáct let je válečným zločinem, tudíž, pro účely použití statutu Mezinárodního trestního soudu, je taková osoba dítětem.¹⁰⁵

Úmluva o právech dítěte z roku 1989 ve svém ustanovení čl. 1 říká, že dítětem je každý člověk mladší osmnácti let, ledaže podle práva, jež se na něj vztahuje, je zletilosti dosaženo dříve.¹⁰⁶ Podobně s tímto pojmem operuje i Opční protokol¹⁰⁷ a Africká charta práv a blaha dítěte z roku 1990.¹⁰⁸

Přestože tedy některé výše zmíněné instrumenty a autorka této diplomové práce považují za dítě osobu mladší osmnácti let, podle Roberty Arnold může být učiněn závěr, že pro účely mezinárodního práva ozbrojených konfliktů je dítětem osoba, která ještě nedosáhla věku patnácti let.¹⁰⁹ Zákaz rekrutování a přímé účasti ve válce by tedy měl být takovým jedincům plně ku prospěchu. Co se týče trestní odpovědnosti, hraje tato věková hranice důležitou roli, vzhledem k tomu, že mezinárodní tribunály tíhnou k čím dál častějšímu předávání procesů osob mladších patnácti let podezřelých ze spáchání válečných zločinů národní jurisdikci. Na druhé straně je podle Arnold diskutabilní, zda někdo mezi patnácti a osmnácti roky života by také měl být považován za dítě ve vztahu k rekrutování, trestní odpovědnosti a dalším tématům.¹¹⁰

3.2 Mezinárodní normy upravující problematiku dětských vojáků

Právo ozbrojených konfliktů, ať už mezinárodních nebo vnitřních, vnímá dětského vojáka ze dvou pohledů, jako oběť a jako pachatele činů v souvislosti s nepřátelskými boji.¹¹¹ Problematiky dětských válečníků jako přímých nebo potenciálních obětí se dotýkají následující mezinárodní dokumenty. Článek 2 Úmluvy o prevenci a trestání zločinu genocidy¹¹², vybraná ustanovení čtyř Ženevských konvencí z roku 1949, oba Dodatkové protokoly¹¹³, dále například čl. 3 Úmluvy o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce, který podává definici nejhorších forem takové práce¹¹⁴ a další.¹¹⁵ Trestním aspektům se na druhé straně

¹⁰⁵ Římský statut Mezinárodního trestního soudu ze dne 17. července 1998.

¹⁰⁶ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí ze dne 8. dubna 1991 č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

¹⁰⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí ze 12. února 2002 č. 45/2003 Sb. m. s., o Opčním protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů

¹⁰⁸ African Charter on the Rights and Welfare of the Child from 1st July 1990 [online]. Achpr.org [cit. 12. února 2017]. Dostupné na <http://www.achpr.org/files/instruments/child/achpr_instr_charterchild_eng.pdf>.

¹⁰⁹ ARNOLD: *Children and Armed Conflict...*, s. 129.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž, s. 128.

¹¹² Úmluva o prevenci a trestání zločinu genocidy ze dne 9. prosince 1948

¹¹³ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 15. prosince 1954 č. 65/1954 Sb., o Ženevských úmluvách ze dne 12. srpna 1949 na ochranu obětí války, Protokol I, Protokol II.

¹¹⁴ Úmluva č. 182 o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce ze 17. června 1999.

věnují zejména ustanovení čl. 6 Dodatkového protokolu II, rozebírající trestní stíhání,¹¹⁶ dále Římský statut ICC¹¹⁷ a také čl. 7 Statutu SCSL, popisující pravomoc soudu nad mladistvými.¹¹⁸

Nejprve dojde k rozebrání právní úpravy, směřující k ochraně dětí zapojených do konfliktů jako obětí. V takových situacích na ně spadají jak normy mezinárodního humanitárního práva, tak i pravidla lidsko-právní.

Jak již bylo výše naznačeno, jedním z nejdůležitějších lidsko-právních smluv, určených k zaštitění zvláštních potřeb dětí, je Úmluva OSN o právech dítěte z roku 1989. Souvislost se situacemi ozbrojených konfliktů je založena preambulí a ustanovením čl. 38. Podle něj se smluvní státy zavazují uznávat a zajišťovat dodržování norem mezinárodního humanitárního práva, vztahujících se na ně v případě válečných konfrontací a dotýkajících se dítěte.¹¹⁹ Také provádějí všechna dosažitelná opatření k zaručení toho, aby jedinci mladší patnácti let nebyli přímo zapojeni do bojových akcí.¹²⁰ Dále se státy zavázaly, že se zdrží rekrutování mladých lidí pod patnáct let do svých ozbrojených sil. Při vojenském odvodu usilují o to, aby mezi těmi, kteří již mají patnáct let, ovšem nikoli ještě osmnáct, byly primárně najímány osoby starší.¹²¹ Shodně se svými závazky k zajištění ochrany civilního obyvatelstva při ozbrojených bojích, smluvní strany Úmluvy přijímají všechna dosažitelná opatření k ochraně a péči o děti zasažené konfliktem.¹²²

Nicméně, toto ustanovení Úmluvy bylo několikrát kritizováno, především ICRC, a to ze dvou hlavních důvodů. Nejprve kvůli tomu, že mnoho dalších norem již nezletilým osobám ochranu poskytuje.¹²³ Za druhé se jedná o selhání ve snaze vytvořit něco nového, a patrně dokonce i o oslabení již existujících standardů zahrnutých v mezinárodním humanitárním právu. Jelikož část věnovaná rekrutování a účasti na nepřátelských bojích pouze opakuje Dodatkový protokol I, zakazující přímou účast, zatímco Protokol II nedovoluje nepřímé zapojení.¹²⁴

Avšak, literární a teleologický výklad čl. 38 Úmluvy naznačuje, že by normy humanitárního práva v případě ozbrojených konfliktů měly být považovány za *lex specialis* k pravidlům obsaženým v lidsko-právních instrumentech.¹²⁵ Bývá často prohlašováno, že mezinárodní humanitární právo a systém lidských práv by měly být pokládány za navzájem kompatibilní, kdy

¹¹⁵ Například African Charter on the Rights and Welfare of the Child from 1st July 1990 [online]. Achpr.org [cit. 12. února 2017]. Dostupné na <http://www.achpr.org/files/instruments/child/achpr_instr_charterchild_eng.pdf>.

¹¹⁶ Protokol II.

¹¹⁷ Římský statut Mezinárodního trestního soudu ze dne 17. července 1998.

¹¹⁸ Statute of the Special Court for Sierra Leone from 14th August 2000.

¹¹⁹ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí ze dne 8. dubna 1991 č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, čl. 38 odst. 1.

¹²⁰ Tamtéž, čl. 38 odst. 2.

¹²¹ Tamtéž, čl. 38 odst. 3.

¹²² Tamtéž, čl. 38 odst. 4.

¹²³ ARNOLD: *Children and Armed Conflict...*, s. 130.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

v případě konfliktu má přednost válečné právo. Proto by odkaz na použití humanitárního práva v čl. 38 Úmluvy o právech dítěte měl být vykládán v souladu s touto interpretací.¹²⁶

Dalším důležitým ustanovením je čl. 39, který říká, že smluvní státy přijímají všechna dostupná opatření k podpoře „*tělesného i duševního zotavení a sociální reintegrace dítěte*“, které je obětí jakékoli formy zanedbávání, vykořisťování nebo zneužívání, dále mučení či jiné formy krutého, nelidského či ponižujícího zacházení či trestání nebo ozbrojeného konfliktu. Takové zotavování a léčení má probíhat na místě a v prostředí „*podporujícím zdraví, sebeúctu a důstojnost dítěte*“.¹²⁷

Opční protokol k dané úmluvě pravděpodobně vylepšil dosavadní mezinárodní právo v této oblasti. Jedním z jeho nejdůležitějších přínosů bylo zvýšení věkového limitu požadovaného pro přímou účast na bojových akcích z předchozích patnácti na následných osmnáct let. Stejně tak došlo k navýšení minimálního přípustného věku pro povinný a dobrovolný odvod.¹²⁸

Druhou skupinou právních nástrojů, zabývajících se postavením mladistvých jedinců za ozbrojených bojů, je mezinárodní humanitární právo. Kromě všeobecné ochrany poskytované civilistům, jsou děti dále předmětem ochrany v dalších dokumentech, beroucích v úvahu jejich zvláštní potřeby a zranitelnost.¹²⁹ Článek 77 Dodatkového protokolu I, vztahující se k mezinárodním konfliktům, zakazuje rekrutování a přímou účast osob pod patnáct let na nepřátelství,¹³⁰ zatímco čl. 4 odst. 3 Protokolu II, použitelný na boje vnitrostátní, také zapovídá jejich participaci nepřímou.¹³¹

Na jednotlivé potřeby a zranitelnost dětí bylo myšleno v následujících instrumentech. Prostředky zmírňující dopady válek (evakuace a speciální ochranné zóny) je možno nalézt v čl. 14, 17, 24 odst. 2 a dalších čtvrté Ženevské konvence¹³², čl. 78 Protokolu I¹³³ a čl. 4 odst. 3 písm. e) Dodatkového protokolu II, věnujícího se opatřením v krizových situacích, kdy je potřeba takové osoby přemístit z nebezpečných oblastí do bezpečnějších.¹³⁴ I v dalších částech souboru Ženevských úmluv a jejich doplňujících protokolů lze najít například ustanovení o zvláštní péči a pomoci jako je poskytnutí podpory, lékařské péče, jídla a ošacení; o ochraně statusu osob, rodiny a společenských vazeb; o vzdělání a kulturním prostředí; dále o dětech zatčených, zadržovaných nebo těch, kterým byla omezena svoboda pohybu, a v poslední řadě o výjimce z trestu smrti.¹³⁵

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí ze dne 8. dubna 1991 č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

¹²⁸ Opční protokol.

¹²⁹ ARNOLD: *Children and Armed Conflict...*, s. 131.

¹³⁰ Protokol I.

¹³¹ Protokol II.

¹³² Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci ze dne 12. srpna 1949.

¹³³ Protokol I.

¹³⁴ Protokol II.

¹³⁵ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 15. prosince 1954 č. 65/1954 Sb., o Ženevských úmluvách ze dne 12. srpna 1949 na ochranu obětí války, Protokol I, Protokol II.

Dále se této oblasti dotýkají také vybraná usnesení Rady bezpečnosti OSN. Rezoluce 1460 tak zdůrazňuje odpovědnost států k ukončení beztrestnosti a vyšetřování podezřelých ze spáchání genocidy, jakožto zločinu proti lidskosti, taktéž válečných zločinů a dalších deliktů mířených na děti. Poukázala na fakt, že narukování mladších patnácti let do národních sil státu nebo jejich aktivní použití v bojích je válečným zločinem, spadajícím pod pravomoc ICC.¹³⁶

Jak již bylo dříve řečeno, na dětské vojáky lze nahlížet také optikou trestního práva jako na pachatele. Rozmezí jejich působnosti může být poměrně rozsáhlé, od pomocníků, nesoucích zbraně a munici, až po jejich přímé zapojení jako bojovníci.¹³⁷ Článek 4 odst. 3 písm. c) Dodatkového protokolu II zakazuje jak nabírání, tak i přímou a nepřímou účast nezletilých do patnácti let věku.¹³⁸ Nicméně, navzdory tomuto a dalším zmiňovaným pravidlům, snažícím se předcházet užití mladistvých v bojích, jsou děti přímo participující na válce identifikovány jako vojáci a v případě jejich zadržení získávají status válečného zajatce podle třetí Ženevské konvence.¹³⁹ Kromě toho, pokud se navzdory výše zmíněnému ustanovení Protokolu II nepřátelských akcí účastní a padnou do moci protější strany, bude se na ně i tak vztahovat zvláštní ochrana podle mezinárodního humanitárního práva.¹⁴⁰

3.3 Opční protokol o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů

Při práci na Úmluvě o právech dítěte a zejména jejím článku 38 se ozývalo mnoho hlasů, podporujících zvýšení existujících standardů zákazem účasti jedinců mladších osmnácti let na bojových akcích. Protože se na tomto nebylo možné shodnout, osoby považované za děti podle čl. 1 Úmluvy stále mohly být právoplatně najímány do ozbrojených sil státu.¹⁴¹ Tato kontroverze trvala po mnoho let, než bylo v roce 2000 dosaženo konsenzu na Opčním protokolu o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, posilujícího zákaz užití dětských bojovníků mezi ratifikujícími zeměmi. Avšak, kvůli neochotě některých států, nebyla hranice osmnácti let dosud stanovena jako minimální pro veškerou rekrutaci.¹⁴²

Opční protokol výslovně umožňuje signatářům Úmluvy jej podepsat a ratifikovat, ačkoli z jejich strany neproběhla ratifikace zmíněné mezinárodní smlouvy. Existovaly určité tendence, aby tak učinily například Spojené státy americké. V průběhu jednání byl rozhodující překážkou opoziční názor na požadavek minimálního věku pro vojenskou službu. USA momentálně

¹³⁶ UN Security Council Resolution 1460 from 30th January 2003.

¹³⁷ ARNOLD: *Children and Armed Conflict...*, s. 133.

¹³⁸ Protokol II.

¹³⁹ ARNOLD: *Children and Armed Conflict...*, s. 130.

¹⁴⁰ Čl. 77 odst. 3 Protokolu I. a čl. 4 odst. 3 písm. d) Protokolu II.

¹⁴¹ HÝBNEROVÁ, Stanislava. Prohibition of Recruiting Child Soldiers and/or Achievable obligations? *Česká ročenka mezinárodního práva veřejného a soukromého*. Praha: Česká společnost pro mezinárodní právo v nakl. Eva Rozkotová, 2010, s. 117.

¹⁴² Tamtéž.

přijímají sedmnáctileté vojiny do svých ozbrojených sil podmíněně, na základě rodičovského souhlasu.¹⁴³ V minulých letech nasadily takové oddíly při konfliktech v Somálsku, Bosně a Perském zálivu. Tato země původně odmítla učinit kompromis ve své politice, navzdory opačnému všeobecnému konsenzu a bez ohledu na skutečnost, že méně než tři tisíce členů z její 1,3 mil. aktivních sil jsou nezletilí. V roce 2000, čelíce mezinárodnímu i vnitřnímu nátlaku, Spojené státy souhlasily s podporou osmnácti let jako minimální hranice pro přímou účast a nucenou rekrutaci. Přesto neopustily svou dlouhotrvající politiku v dobrovolném zápisu sedmnáctiletých.¹⁴⁴ Konečně, v prosinci roku 2002, USA přistoupily k ratifikaci tohoto nástroje.¹⁴⁵

Jak již bylo výše poznamenáno, za jeden z největších přínosů tohoto protokolu považují zvýšení minimální věkové hranice pro přímou účast na nepřátelských bojích, a to z patnácti na osmnáct let. Stejně tak i v případě povinného a dobrovolného narukování. Článek 1 stanoví, že smluvní strany budou aplikovat všechny dosažitelné prostředky, aby zabránily přímé účasti mladších osmnácti let na válce.¹⁴⁶ Nicméně, velký nedostatek tohoto nástroje spatřuji, stejně jako Roberta Arnold, ve skutečnosti, že povinnost uložená státům není absolutní a nepokrývá participaci nepřímou, jež může být pro děti mnohdy stejně nebezpečná.¹⁴⁷ Článek 2 poté zakazuje nucenou rekrutaci nezletilých, další ustanovení ukládá státům závazek zvýšit minimální věk pro dobrovolné nastoupení k ozbrojeným silám státu ze současných patnácti let, stanovených v čl. 38 odst. 3 Úmluvy.¹⁴⁸

Posléze článek 3 Opčního protokolu uvádí, že země, dovolující dobrovolné připojení se k armádě mají dodržovat určité záruky. Podle nich je takové povolávání výhradně dobrovolné, provedené na základě informovaného souhlasu rodičů nebo zákonných zástupců s tím, že mladistvé osoby jsou dostatečně obeznámeny s povinnostmi plynoucími z vojenské služby a důvěryhodně potvrdí svůj věk ještě před vstoupením do armády.¹⁴⁹ Netřeba dodávat, že takováto hlediska jsou postavena poměrně vágně, a lze si představit, že jsou v praxi často obcházena, čímž se význam takových záruk snižuje.

¹⁴³ REVAZ, R Chris. *The Optional Protocol to the UN Convention on the Rights of the Child on Sex Trafficking and Child Soldiers* [online]. Justice.gov.il [cit. 15. února 2017]. Dostupné na <[http://www.justice.gov.il/En/Units/Trafficking/MainDocs/The%20Optional%20Protocols%20to%20the%20UN%20Convention%20on%20theRights%20of%20the%20\(1\).pdf](http://www.justice.gov.il/En/Units/Trafficking/MainDocs/The%20Optional%20Protocols%20to%20the%20UN%20Convention%20on%20theRights%20of%20the%20(1).pdf)>.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ *Status of Ratification – Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict* [online]. Ohchr.org, 6th February 2007 [cit. 15. února 2017]. Dostupné na <<http://indicators.ohchr.org/>>.

¹⁴⁶ Opční protokol.

¹⁴⁷ ARNOLD: *Children and Armed Conflict...*, s. 130.

¹⁴⁸ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí ze dne 8. dubna 1991 č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

¹⁴⁹ Tamtéž.

Následně je v protokolu stanoveno, že ozbrojené skupiny, nespádající pod síly státu, by za žádných okolností neměly rekrutovat či používat osoby mladší osmnácti let (čl. 4 odst. 1).¹⁵⁰ Přestože problematika nestátních aktérů byla do tohoto dokumentu taktéž zahrnuta, dotčená norma ukládá spíše pouze morální a nikoli právní povinnost.¹⁵¹ Údajně má reflektovat tradiční pojetí, kdy povinnosti v oblasti lidských práv jsou ukládány pouze státům, pouze ty mohou uzavírat mezinárodní smlouvy a chování nestátních entit má být regulováno vnitrostátním právem.¹⁵² A navzdory tomu, že čl. 4 odst. 2 protokolu předkládá trestní represi na úrovni národních systémů¹⁵³, bude mít takové ustanovení pravděpodobně jen velmi omezený efekt. Jelikož jedinci, kteří proti legitimní vládě své země pozvednou zbraně, se již vydávají v nebezpečí uložení nejprísnějších trestů podle vnitrostátního práva a jednak proto, že v situacích vnitřních konfliktů je kapacita státních orgánů vynutit zákony dost často omezená. V poslední řadě je velice nejisté, zda nestátní činitelé vůbec považují sami sebe za vázané normou odlišnou od té, uvalené na státy.¹⁵⁴

Je tedy s podivem, že ačkoli tento dokument odsuzuje nábor, výcvik a použití dětí ozbrojenými skupinami odlišnými od ozbrojených sil státu a uznává jejich odpovědnost¹⁵⁵, možnost dobrovolného rekrutování do ozbrojených složek státu byla údajně ponechána otevřená s přihlédnutím k vojenským školám, jež nabírají nezletilé a dále kulturám, ve kterých je šestnáctiletý člověk považovaný za schopného uživit svou rodinu, a tudíž se může uplatnit jako voják.¹⁵⁶ Toto ustanovení je tedy třeba považovat minimálně za problematické, snažící se na jedné straně chránit mladistvé za použití nepřítisť zavazující povinnosti nenabírání osob mladších osmnácti let, na straně druhé neumožňuje svobodnou volbu a seberealizaci v odlišných kulturních systémech, přestože se taková skutečnost proklamuje.

Opční protokol po státech dále požaduje předložení závazné vyjádření, stanovující minimální věk pro dobrovolné narukování do národní armády.¹⁵⁷ Mnohem více než dvě třetiny všech ratifikujících zemí přijaly limit osmnáct let, včetně Ugandy, Sierra Leone, Kolumbie a Demokratické republiky Kongo, odrážejíce tak narůstající všeobecnou praxi mezi státy. Nutno ovšem podotknout, že státy, předkládající deklaraci se stanovením osmnáct let, nemají kapacity nebo úmysl kontrolovat věk nových rekrutů.¹⁵⁸ U dalších zemí, počítaje v to i několik západních

¹⁵⁰ Opční protokol.

¹⁵¹ ARNOLD: *Children and Armed Conflict...*, s. 131.

¹⁵² UNICEF. *Guide on the Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict* [online]. Unicef.org [cit. 15. února 2017]. Dostupné na <https://www.unicef.org/protection/option_protocol_conflict.pdf>.

¹⁵³ Opční protokol.

¹⁵⁴ ARNOLD: *Children and Armed Conflict...*, s. 131.

¹⁵⁵ Opční protokol.

¹⁵⁶ ARNOLD: *Children and Armed Conflict...*, s. 131.

¹⁵⁷ Opční protokol.

¹⁵⁸ DRUMBL: *Reimagining Child Soldiers...*, s. 138.

států, je vyhlášena věková hranice nižší. Jedná se například o sedmnáct let v Austrálii, Rakousku, Číně, Francii, Německu či Irsku (s výjimkou škol, kde je stanoveno šestnáct let); šestnáct a půl roku v Singapuru a šestnáct let v Bangladéši, Kanadě, Indii a Spojeném království.¹⁵⁹

Jak již bylo zmíněno, stále jsou zde rozsáhlé tendence k nahrazení minimálního věkového limitu pro povolávání osob do ozbrojených složek. Rozliční aktéři včetně fondu UNICEF, advokátů za dětská práva a neziskových organizací obhajují tzv. Straight 18 pozici zakazující všechny formy rekrutování, povinného či dobrovolného a participování mladších osmnácti let v ozbrojených konfliktech.¹⁶⁰ Dle mého názoru z Opčního protokolu vyplývá, že mezinárodní právo ještě nevstřebalo veškeré aspirace z toho vyplývající, jak dokazuje skutečnost, že ačkoli ozbrojené skupiny nemohou odvádět nezletilé vojáky pod hrozbou trestního stíhání, pro státy je tato povinnost formulována nezřetelně. Ovšem velká část současného práva začíná být zastaralá a příklon k Straight 18 pozici rozhodně nabírá na intenzitě, čímž předpovídá budoucí vývoj v této oblasti.¹⁶¹

Z výše uvedených skutečností tedy vyplývá, že zavedení Opčního protokolu o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů probíhá poměrně úspěšně, státy rozhodně mají zájem na postupném zvyšování věkového limitu na osmnáct let. K dnešnímu dni již sto šedesát šest států ratifikovalo tento dokument.¹⁶² Organizace spojených národů se snaží, aby smluvních stran přibývalo, k čemuž využívá různé kampaně. Například Zero under 18, která společně s předchozí kampaní vyústila v ratifikaci dalšími jednadvaceti zeměmi.¹⁶³

Taktéž je zde ale prostor pro zlepšení, zejména v případech, kdy smluvní země sice prohlásí, že zvýšily hranici pro odvody z patnácti na osmnáct let, avšak reálně nemají snahu, prostředky nebo schopnosti proklamovaný věk rekrutů kontrolovat. Stejně tak Zvláštní zmocněnec tvrdí, že ačkoli již došlo k obecné a rapidní akceptaci mezinárodních právních standardů k ochraně dětí v ozbrojených konfliktech, stále zde bohužel přetrvává značná propast mezi nimi a jejich implementací. Co se týče Opčního protokolu, tak schválení prováděcích národních legislativ zaostává.¹⁶⁴ Podle Zvláštního zmocněnce musí ratifikace mezinárodních instrumentů být

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ UNICEF. *Adult Wars, Child Soldier: Voices of Children Involved in Armed Conflict in the East Asia and Pacific Region* [online]. Unicef.org, 2002 [cit. 15. února 2017]. Dostupné na <<https://www.unicef.org/eapro/AdultWarsChildSoldiers.pdf>>.

¹⁶¹ DRUMBL: *Reimagining Child Soldiers...*, s. 5.

¹⁶² *Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict* [online]. Childrenandarmedconflict.un.org [cit. 17. března 2017]. Dostupné na <<https://childrenandarmedconflict.un.org/mandate/opac/>>.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Report of the Special Representative of the UNSG for children and armed conflict, UN doc. A/62/228, bod 49 [online]. Securitycouncilreport.org, 13th August 2007 [cit. 17. března 2017]. Dostupné na <<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CAC%20A%2062%20228.pdf>>.

doplněna také všeobecnou reformou, zahrnující revizi relevantní národní právní úpravy a školení všech zapojených činitelů.¹⁶⁵

Nicméně otázku, zda je správné rozdělovat verbování probíhající na straně státních sil na jedné straně a jiných ozbrojených skupin na straně druhé, již ponechám dalším diskuzím a rozsáhlejšímu výzkumu. Rovněž i dilema, jestli je vůbec na místě zakazovat, a to dokonce pod hrozbou trestního stíhání, ozbrojeným skupinám nabírání jedinců mladších osmnácti let, kteří se dobrovolně přihlásí.

3.4 Kontrolní a monitorovací mechanismy

Vzhledem k tomu, že nejvíce se danou problematikou zapojování dětí do ozbrojených konfliktů zabývá Organizace spojených národů, budou zde dané mechanismy analyzovány zejména s důrazem na tuto mezinárodní organizaci. V rámci její struktury můžeme rozlišovat práci Výboru pro práva dítěte (dále jen „Výbor“), který monitoruje, jak se čl. 38 Úmluvy o právech dítěte daří realizovat v praxi a dále mimosmluvní mechanismy. Ty tvoří především činnost Zvláštního zmocněnce generálního tajemníka pro otázku dětí v ozbrojených konfliktech (dále jen „Zvláštní zmocněnec“) a Pracovní skupina Rady bezpečnosti pro problematiku dětí v ozbrojených konfliktech (dále jen „Pracovní skupina“).¹⁶⁶ Výstup jejich aktivit představují rezoluce Rady bezpečnosti.

3.4.1 Mechanismus Úmluvy OSN o právech dítěte

Z komentáře k Úmluvě o právech dítěte vyplývá, že její článek 38 má hybridní povahu, neboť materiálně a obsahově odpovídá normám mezinárodního humanitárního práva, formálně je součástí lidsko-právního dokumentu.¹⁶⁷ Proto jeho výklad a monitorování zajišťuje Výbor pro práva dítěte.¹⁶⁸

Výbor představuje komise expertů složená z osmnácti nezávislých odborníků.¹⁶⁹ Má za úkol sledovat implementaci dotčených nástrojů mezinárodního práva¹⁷⁰ a „zjišťovat pokrok dosažený státy, ..., při plnění závazků přijatých Úmluvou“.¹⁷¹ V rámci diskuze, která probíhá mezi státy a

¹⁶⁵ Tamtéž, bod 50.

¹⁶⁶ HLAVÁČOVÁ, Jana. Kontrolní mechanismy v oblasti problematiky dětí v ozbrojeném konfliktu. In ŠTURMA, Pavel (ed). *Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diferenciacce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 112.

¹⁶⁷ ANG, Fiona. Article 38 Children in Armed Conflicts. *A Commentary on the United Nations on the Rights of the Child*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, s. 13.

¹⁶⁸ VERHEYDE, M., GOEDERTIER, G. Article 43-45. The UN Committee on the Rights of the Child. *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 2006.

¹⁶⁹ Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989.

¹⁷⁰ UNICEF. *Using the CRC and Protocols for Children* [online]. Unicef.org, 30th November 2005 [cit. 15. února 2017]. Dostupné na <https://www.unicef.org/crc/index_using.html>.

¹⁷¹ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí ze dne 8. dubna 1991 č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

Výborem, se dohlíží nad činností státu v oblasti ochrany dětí a také na vnitrostátní právní úpravu. Co se týče pravidelných předkládaných zpráv států, tak fenomén dětí v ozbrojených konfliktech je zařazen do kapitoly Zvláštní ochranná opatření.¹⁷² Předkládané zprávy vykreslují situaci dětí v jednotlivých zemích a vysvětlují kroky podniknuté státem k realizaci jejich práv. V kontrole hlášení jednotlivých zemí Výbor vybízí státní orgány k použití Úmluvy jako vodítka při vytváření politických strategií a implementaci.¹⁷³

Státy, které ratifikovaly Úmluvu o právech dítěte nebo některý z doplňujících protokolů, musí takovou skutečností oznámit Výboru pro práva dítěte.¹⁷⁴ Takové prohlášení musí předložit do dvou let ode dne, kdy pro něj vstoupil tento dokument v platnost. Poté vždy zařadí do reportu, předkládaného podle čl. 44 Úmluvy Výboru, všechny další informace týkající se Opčního protokolu s tím, že tento výkonný orgán může od smluvních stran požadovat další informace.¹⁷⁵

Ohledně samotné činnosti Výboru je zde nutno zmínit tzv. předjednací skupinu, jež blíže zkoumá situaci v mezích a připravuje jednání, následovaná diskuzí mezi Výborem a zástupci státu. Závěrečným výstupem jsou komentáře hodnotící situaci v zemi a předkládající jednotlivá doporučení.¹⁷⁶ Podle Jany Hlaváčové zde ale tato procedura naráží na očividné obtíže, kdy země často podávají zprávy o situaci i se zpožděním v řádech několika let. Příslušné instituce mezinárodní komunity se tento problém snaží eliminovat například omezováním výhod plynoucích z členství jednotlivých států.¹⁷⁷ Nicméně takové sankce se nezdají být zase tolik účinnými, proto by stálo za úvahu, jak by se státy daly přimět k lepší spolupráci s Výborem.

Výbor původně vůbec nepřijímal jednotlivé stížnosti. Nicméně, v roce 2014 došlo k přijetí třetího Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte (dále jen „Třetí protokol“),¹⁷⁸ který vytváří nový systém zasílání individuálních oznámení upozorňujících na konkrétní případy porušování Úmluvy nebo některého z prvních dvou opčních protokolů.¹⁷⁹ Vytváří dvě nové cesty, skrze něž se samotné děti mohou dovolávat svých práv. První tvoří komunikační proces, jenž opravňuje nezletilé nebo jejich zástupce k podání stížnosti k Výboru, pokud nebyla uspokojivě řešena na

¹⁷² HLAVÁČOVÁ, Jana. Kontrolní mechanismy v oblasti problematiky dětí v ozbrojeném konfliktu. In ŠTURMA, Pavel (ed). *Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diferenciaci*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 113.

¹⁷³ UNICEF. *Using the CRC and Protocols for Children* [online]. Unicef.org, 30th November 2005 [cit. 15. února 2017]. Dostupné na <https://www.unicef.org/crc/index_using.html>.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Opční protokol.

¹⁷⁶ VERHEYDE, M., GOEDERTIER, G. Article 43-45. The UN Committee on the Rights of the Child. *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 2006.

¹⁷⁷ HLAVÁČOVÁ: *Kontrolní mechanismy*..., s. 114.

¹⁷⁸ UNICEF. *Advancing the CRC* [online]. Unicef.org, 19th May 2014 [cit. 16. března 2017]. Dostupné na <https://www.unicef.org/crc/index_protocols.html>.

¹⁷⁹ MZV. *ČR ratifikovala Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte* [online]. Mzv.cz, 4. prosince 2014 [cit. 16. března 2017]. Dostupné na <http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/tiskove_zpravy/x2015_12_04_cr_ratifikovala_protokol.html>.

národní úrovni. Druhý, dotazovací postup umožňuje zahájení vyšetřování závažných a systematických porušování dětských práv.¹⁸⁰

Na začátku srpna 2015 bylo evidováno sedmnáct zemí, které se staly stranami Třetího protokolu.¹⁸¹ Lze doufat, že tento počet bude nadále stoupat, přestože se dá předpokládat, že některé státy budou k tomuto dokumentu přistupovat váhavě. Dle mého názoru přesto Třetí protokol představuje další úspěšný krok na cestě ve zlepšování práv nejen dětských vojáků. Dává jim do rukou přímý nástroj, jak se domáhat svých práv, a Výboru možnost jim v tom pomoci. Proto se domnívám, že tento dokument můžeme považovat za jeden z přínosných instrumentů napomáhajících realizaci ustanovení Opčního protokolu o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů.

3.4.2 Mimosmluvní mechanismy

Do této skupiny se v současné době řadí činnost Zvláštního zmocněnce a Pracovní skupiny. Podnětem pro vytvoření úřadu Zvláštního zmocněnce byla zejména přelomová zpráva Graçy Machel z roku 1996.¹⁸² Také zde figurují zvláštní zpravodajové, kteří při svých aktivitách využívají jak oficiálních informací jednotlivých smluvních orgánů, mezinárodních a lokálních organizací vládních i nevládních, tak i zdroje individuální. Ty pocházejí z rozhovorů s oběťmi nebo oficiálními orgány státu.¹⁸³ Dle mého názoru ovšem některé takové informace nemusí být dokonale spolehlivé, mohou být zkreslené či zjednodušené. Dále je hrají významnou roli i peacekeepingové a peacebuildingové týmy, jež patří mezi hlavní vykonavatele implementačních strategií.¹⁸⁴

Rada bezpečnosti se rozebírané oblastí rozsáhle věnuje. Každý rok se tak projedná okolo tří až osmi dokumentů, od rámcových rezolucí k fenoménu dětí v ozbrojených konfliktech, zprávy generálního tajemníka k rezoluce vztahující se k jednotlivým státům. Generální tajemník OSN (dále jen „Generální tajemník“) podává zprávy o implementaci rezolucí Rady, které jsou pojednány Valným shromážděním OSN a přijaté opět ve formě rezoluce.¹⁸⁵ Přes svou jistě klíčovou činnost se tento orgán OSN bohužel příliš nevyjadřuje k otázce ustanovení hranice pro přímou a nepřímou účast dětí v ozbrojených složkách státu a jiných jednotkách. To považuji za nedostatek, jelikož má Rada bezpečnosti reálnou možnost ovlivňovat dění na mezinárodním fóru, nedomnívám se, že by vyslovení se k těmto dilematům bylo nepatřičné či nepříslušející.

¹⁸⁰ Child Rights Connect. *The Optional Protocol to the CRC on a Communications Procedure* [online]. Childrightsconnect.org, 2015 [cit. 16. března 2017]. Dostupné na <<http://www.childrightsconnect.org/connect-with-the-un-2/op3-crc/>>.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² MACHEL, Graça. *Impact of Armed Conflict on Children* [online]. Unicef, org, 26th August 1996 [cit. 15. března 2017]. Dostupné na <<http://www.un.org/documents/ga/docs/51/plenary/a51-306.htm>>.

¹⁸³ HLAVÁČOVÁ: *Kontrolní mechanismy...*, s. 114.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tamtéž.

Kromě rezoluce 1261 (1999), která se dá pokládat za první rezoluci zabývající se výhradně problematikou dětských vojáků a jež velmi podporovala práce na Opčním protokolu¹⁸⁶, považují za velmi důležitou rezoluci 1379 (2001). Jejím prostřednictvím byla zavedena povinnost Generálního tajemníka přikládat ke zprávě o implementaci seznam zemí, které nabírají nebo využívají děti v ozbrojeném konfliktu v rozporu s mezinárodním právem. Tím takové státy podrobuje přímé kritice a pozornosti mezinárodní komunity.¹⁸⁷

Rezoluce 1539 (2004) je první rezolucí konečně se výslovně věnující definici dítěte a věkové hranici pro rekrutování do ozbrojených jednotek. Nabádá státy k dodržování závazků plynoucích z Opčního protokolu, zejména hranice osmnácti let k povinnému vstupu do vojenské služby a zvýšení věku pro vstup dobrovolný.¹⁸⁸ Vzhledem k návrhům, předloženým Generálním tajemníkem v jedné ze zpráv, je dalším požadavkem vytvoření akčního plánu pro systematický monitorovací a zpravodajský mechanismus v dané oblasti. Také státy uložila povinnost sestavit jejich vlastní akční plány k ukončení rekrutování dětí do ozbrojených jednotek v rozporu s mezinárodním právem.¹⁸⁹

Jednou z nejzásadnějších rezolucí je rezoluce 1612 (2005), která zavádí úplně novou strukturu monitorovacích mechanismů. Výsledkem činnosti tohoto nově založeného (monitoring and reporting mechanism, dále jen „MRM“) má být sběr včasných, objektivních, přesných a spolehlivých informací o šesti závažných činech, které porušují mezinárodní právo vztahující se na děti v ozbrojených konfliktech. MRM by měl doplňovat a podporovat aktivity vlád jednotlivých států.¹⁹⁰ Formálně je zřízen ve sporech, kdy jedna nebo dvě strany konfliktu jsou zařazeny na tzv. „list of shame“, v přílohách výroční souhrnné zprávy Generálního tajemníka, předkládanou Radě bezpečnosti.¹⁹¹ Právě Generální tajemník je pověřen implementací MRM, následně tedy tomuto orgánu OSN doručí nezávislou zprávu vykreslující efektivnost mechanismů a hodnocení spolehlivosti zdrojů či návrh doporučení.¹⁹² Dle mého názoru je tak zaručena alespoň minimální zpětná vazba celkového fungování MRM a možnost přizpůsobení se novým okolnostem.

Také došlo k vytvoření Pracovní skupiny sestávající ze všech členů Rady bezpečnosti. Jejím úkolem je přezkum jednotlivých zpráv předkládaných mechanismem, hodnocení dosažených

¹⁸⁶ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, S/RES/1261 (1999) z 28. srpna 1999, bod 4 a 6.

¹⁸⁷ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, S/RES/1379 (2001) z 20. listopadu 2001, bod 16.

¹⁸⁸ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, S/RES/1539 (2004) z 22. dubna 2004, úvod.

¹⁸⁹ Tamtéž, bod 2 a bod 12 (a) - (e).

¹⁹⁰ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, S/RES/1612 (2005) z 26. července 2005, bod 2 (a) – (d).

¹⁹¹ Child Soldiers International [online]. Crin.org, 2015 [cit. 15. března 2017]. Dostupné na <https://www.crin.org/sites/default/files/2015-07-24_-_csi-crin_joint_mrm_paper_final.pdf>.

¹⁹² Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, S/RES/1612 (2005) z 26. července 2005, bod 3.

pokroků a implementace tzv. Akčních plánů.¹⁹³ Tato rezoluce ovšem také vyjadřuje znepokojení nad nedostatek pokroku v rozvoji a realizaci takových programů zúčastněných stran. Proto je nabádá, aby bez prodlení akční plány přijaly a implementovaly, v součinnosti s mírovými misemi a jednotlivými týmy OSN.¹⁹⁴ Domnívám se, že právě nedostatečná součinnost států v této oblasti tvoří kaz v jinak dobře promyšleném a propracovaném systému pod záštitou OSN.

Podle organizace Child Soldiers International (dříve známé jako Coalition to Stop the Use of Child Soldiers) bylo vytvoření MRM důležitým a nebývalým krokem při zlepšování ochrany skupin obyvatel, které jsou nejvíce ohrožené ozbrojenými konflikty. Hraje významnou roli při usilování o odpovědnost stran konfliktu a zajištění jejich dodržování mezinárodního práva a standardů, včetně podepsání časově závazných akčních plánů k ukončení šesti nejzávažnějších provinění na dětech.¹⁹⁵ Vyústěním těchto aktivit jsou pravidelné dialogy s vládními představiteli, ochranná legislativa a demobilizace dětí z ozbrojených oddílů, následovaná rehabilitačními a reintegračními procesy. Skutečnost, že bylo již realizováno třidvacet takových plánů ve čtrnácti různých zemích, například napomohla k propuštění tisíců dětí z rozličných ozbrojených skupin a armád.¹⁹⁶

Na druhé straně je potřeba podotknout, že MRM bývá v poslední době často předmětem kritiky, zejména pro údajnou politizaci a nedůsledné aplikování kritérií, podle kterých se státy zařazují na „list of shame“.¹⁹⁷ Vlády jednotlivých zemí jsou mimořádně obezřetné ohledně zařazení do takových dodatků nebo dokonce i ohledně zmínění v každoroční zprávě Generálního tajemníka. Některé státy také odporují zařazení na seznam porušitelů s tím, že se dotčená situace nedá kvalifikovat jako ozbrojený konflikt a dále, že se Rada bezpečnosti vůbec nejedná v rámci své vymezené agendy.¹⁹⁸

Jako příklad lze zde uvést nedávné rozhodnutí bývalého Generálního tajemníka Ban Ki-Moona nezařadit na seznam Izraelské obranné síly (IDF) poté, co byl na něj Izraelem a jeho spojenci vyvinut politický tlak.¹⁹⁹ Některé státy jdou ještě dál, stejně jako koalice vedená Saudskou Arábií, která vyhrožovala Ban Ki-Moonovi, že neposkytne slíbenou finanční výpomoc OSN ve výši několika miliónů amerických dolarů, pokud nebude odstraněna z listu. Generální tajemník

¹⁹³ Tamtéž, bod 7.

¹⁹⁴ Tamtéž, bod 8.

¹⁹⁵ Child Soldiers International [online]. Crin.org, 2015 [cit. 15. března 2017]. Dostupné na <https://www.crin.org/sites/default/files/2015-07-24_-_csi-crin_joint_mrm_paper_final.pdf>.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ *Joint op-ed: The UN and children in armed conflict: playing politics?* [online]. Child-soldiers.org, 2015 [cit. 15. března 2017]. Dostupné na <<https://www.child-soldiers.org/news/joint-op-ed-the-un-and-children-in-armed-conflict-playing-politics>>.

¹⁹⁸ Child Soldiers International [online]. Crin.org, 2015 [cit. 15. března 2017]. Dostupné na <https://www.crin.org/sites/default/files/2015-07-24_-_csi-crin_joint_mrm_paper_final.pdf>.

¹⁹⁹ *Joint op-ed: The UN and children in armed conflict: playing politics?* [online]. Child-soldiers.org, 2015 [cit. 15. března 2017]. Dostupné na <<https://www.child-soldiers.org/news/joint-op-ed-the-un-and-children-in-armed-conflict-playing-politics>>.

tak následně učinil, proti čemuž se samozřejmě v mezinárodních kruzích zvedla vlna nevole, vedená největšími lidsko-právními neziskovými organizace.²⁰⁰

V dalších případech vlády konstantně brání pověřeným orgánům OSN v přístupu na celé nebo část svého území, kteří se zde pokoušejí ověřit domnělá podezření ze závažných porušení mezinárodních norem. Stejně tak jednalo Thajsko, když neumožnilo volný a nerušený vstup pracovních skupinám OSN do jižních provincií.²⁰¹

Další problém spojený s činností MRM spatřuji v neexistenci jednoznačného prohlášení Generálního tajemníka s vysvětlením klíčových důvodů v případě nezařazení kontroverzních případů na seznam. Stejně tak by měla kritéria pro zařazení na „list of shame“ být uplatňována důsledně a objektivně. Jinak se může stát, že obezřetnost vůči MRM v mezinárodním společenství se bude zvětšovat a státy dodržující své závazky budou mít stále větší nedůvěru vůči jeho fungování. A státy, které normy mezinárodního práva na ochranu dětí závažně porušují, se již nebudou cítit ohroženy zařazením na seznam a své povinnosti budou i nadále nedodržovat, a to ještě horším způsobem než doposud.

Ve fungování MRM je tedy v poslední době stále zřetelnější prostor pro zlepšení, zejména s výše zmíněnou kritikou ohledně politické manipulace systému a jednání jeho představitelů. Souhlasím také s doporučením organizace Child Soldiers International, aby se kritéria pro zařazení a výmaz ze seznamu porušitelů začala aplikovat důsledně, a dále, aby se detailní zpráva dané země o dodržování jejich závazků sepsala a zveřejnila jeden rok po výmazu z listu a byla předložena Pracovní skupině pro přezkum.²⁰²

V neposlední řadě je ještě třeba zmínit činnost nezávislých lidsko-právních organizací jako je například Child Soldiers International nebo Human Rights Watch. Jejich prostřednictvím je vykonávána další kontrola dodržování závazků mezinárodního práva vztahujícího se k dětským vojákům. Dle mého názoru drží stráž právě i nad fungováním mechanismu OSN, nejen pomocí upozorňování na nedostatky mediálně, ale i pomocí petic jako ve výše zmíněném případě odstranění koalice vedenou Saudskou Arábií z „list of shame“ a dalších činností, což považuji za velice přínosné. Právě Child Soldiers International, založená roku 1998 vedoucími lidsko-

²⁰⁰ Human Rights Watch. *UN: Return Saudi-led Coalition to 'List of Shame'* [online]. Hrw.org, 8th June 2016 [cit. 15. března 2017]. Dostupné na <<https://www.hrw.org/news/2016/06/08/un-return-saudi-led-coalition-list-shame>>.

²⁰¹ Report of the UNSG on children and armed conflict, UN doc. A/69/926 S/2015/409 [online]. Securitycouncilreport.org, 5th June 2015 [cit. 15. března 2017]. Dostupné na <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2015_409.pdf>.

²⁰² Child Soldiers International [online]. Crin.org, 2015 [cit. 15. března 2017]. Dostupné na <https://www.crin.org/sites/default/files/2015-07-24_-_csi-crin_joint_mrm_paper_final.pdf>.

právními organizace v čele s Amnesty International, Human Rights Watch a Save the Children, docílila přijetí Opčního protokolu.²⁰³

Nicméně se domnívám, že rozebrané monitorovací a kontrolní mechanismy příliš nepomáhají odstranit výše řešené nedostatky Opčního protokolu. Například existenci morálních a nikoli právních povinností stran při zajišťování toho, aby se nezletilé osoby přímo neúčastnily bojových akcí. Přesto se dle mého názoru jedná o jeden z klíčových prvků implementace právní úpravy poskytující ochranu dětským vojákům, především Opčního protokolu. Za velmi důležité také považuji zmíněné akční plány a zejména kooperaci jak států, tak i činitelů OSN, různých nevládních organizací a dalších aktérů. Je třeba podotknout, že právě na součinnosti smluvních stran, zvláště pak států, je závislé fungování celého systému věnujícího se ochraně dětských vojáků, neboť právě státy mají primární zodpovědnost za respektování, ochranu a naplňování práv dětí.²⁰⁴ Bohužel je potřeba podotknout, že ne vždy je takové spolupráce ze strany států dosaženo.

²⁰³ *Who we are* [online]. Child-soldiers.org [cit. 17. března 2017]. Dostupné na <<https://www.child-soldiers.org/who-we-are-1>>.

²⁰⁴ Report of the Special Representative of the UNSG for children and armed conflict, UN doc. A/62/228, bod 80 [online]. Securitycouncilreport.org, 13th August 2007 [cit. 17. března 2017]. Dostupné na <<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CAC%20A%2062%20228.pdf>>.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala implementací Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů. Ač je problém dětských vojáků v současné době bohužel stále vysoce aktuální, není u nás toto téma příliš rozebírané, přesto se mi zdá zajímavé a určitě má smysl se jím hlouběji zaobírat.

Nejprve jsem představila nejdůležitější pojmy, jako je mezinárodní a vnitřní ozbrojený konflikt, a také dětský voják. Vymezení rozdílu mezi těmito dvěma druhy konfliktů je důležité při rozboru situací, ve kterých se dětský voják objevuje, a jaká právní úprava se použije. Přestože se stále objevují konflikty mezinárodní, do popředí se čím dál více dostávají konfrontace vnitřní. Nicméně se bohužel příliš neobjevují snahy o rozvinutí pravidel, které se na ně vztahují ani norem upravujících postavení účastníků bojů, jež nespádají pod působnost Ženevských konvencí na ochranu obětí války a jejich dodatkových protokolů. Dle mého názoru státy příliš lpí na rozlišování mezi mezinárodním a vnitřním ozbrojeným konfliktem, snažíce se tak důrazně separovat rebely, teroristické a jiné skupiny z použití norem mezinárodního humanitárního práva.

Poté jsem se pokusila představit několik pohledů na osobu dětského vojáka. Přestože je většinou prezentována jako velmi malé bezbranné dítě, není to vždy v souladu se skutečností. Ve velké části případů jde o mladistvého, tedy osobu, která se blíží dospělosti, a jako taková má poměrně rozvinuté rozumové, volní schopnosti a logické myšlení. Přesto se nejedná o dospělého člověka. Souhlasím s Markem Drumblem, který navrhuje zavést tzv. model limitovaného jednání, který dává prostor k posouzení jednotlivých odlišností každého činitele. Takový aktér má sice určitou diskreci v jednání, ale ta není neomezená, nýbrž ohraničená a limitovaná. Mezinárodní společenství by se tak vyhnulo přílišnému zdětinštění dětských bojovníků na jedné straně a sklonům k přehnané kriminalizaci na straně druhé. Po upuštění od tendencí k zařazení do jedné ze dvou vyhraněných skupin, tedy buď dítě, anebo dospělý, by i následné reintegrační a další programy mohly být účinnější. V souladu s tím by stálo za úvahu zabývat se i vývojovou psychologií mladistvých osob.

Jelikož se mění nejen konflikty, do kterých se dětské vojáky zapojují, ale také příčiny, kvůli kterým se tak děje, zabývala jsem se ve své práci i jimi. Přestože docházelo k použití nezletilých osob v bojích již v historických dobách, dnešní pojetí se přece jen změnilo. Jedním z důvodů je obrovská dostupnost lehkých a snadno ovladatelných zbraní. Velitelům ozbrojených skupin se bohužel vyplatí děti do války nasadit, jelikož je zde mnoho výhod spojených s jejich věkem, nízká cena a další. Proto je potřeba se snažit tyto příčiny eliminovat a snižovat výhodnost použití dětských vojáků. Dále zde existuje mnoho, zejména ekonomických a sociálních příčin existence tohoto fenoménu. Naneštěstí se v současné době na nelegálním rekrutování mladistvých podílejí i

samotné státy. Pokud se tak bude dít i nadále, nelze příliš reálně uvažovat o tom, že by se podařilo zabránit verbování nezletilých ozbrojenými skupinami odlišnými od ozbrojených sil státu.

Dále jsem považovala za vhodné zabývat se právními prameny poskytujícím ochranu právům dětí. Na mezinárodním fóru stále neexistuje shoda na horní a dolní hranici věku dítěte, což považuji za nedostatek. Významné lidsko-právní právní instrumenty, mezi nimi právě i Úmluva o právech dítěte a Opční protokol o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů považují za dítě osobu mladší osmnácti let, k čemuž se také přikláním. Nicméně, obecně lze učinit závěr, že pro právo ozbrojených konfliktů představuje dítě osobu mladší patnácti let.

Za nejdůležitější právní normu věnující se problematice dětských vojáků v Úmluvě o právech dítěte je považován čl. 38. Ten byl ovšem několikrát kritizován pro svůj údajný nulový přínos v této oblasti a snad i domnělém oslabení existujících standardů.

Následně byl tedy přijat Opční protokol o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů. Přestože se dle mého názoru jedná o nejdůležitější nástroj při snaze o snížení použití dětských vojáků a rozhodně bylo jeho vytvoření obrovským přínosem, existuje v něm několik nedostatků. Zejména bych vyzdvihla obsaženou nikoli absolutní povinnost států při zabezpečování, aby se mladší osmnácti let přímo neúčastnili bojových akcí. Nepřímá účast zde vůbec zahrnuta nebyla, přestože může být v mnoha případech škodlivější než participace přímá. Podle čl. 3 Opčního protokolu zachovávají státy záruky při dobrovolném povolávání osob do vojenské služby. Ovšem tyto záruky jsou stanoveny poměrně vágně a lze se domnívat, že dochází k jejich častému obcházení.

Tento instrument také v čl. 4 ukládá ozbrojeným skupinám odlišným od státu spíše morální než právní povinnost nepovolávat nezletilé osoby do svých řad. Uvádí se, že v souladu s tradičním pojetím se povinnost plynoucí z lidsko-právních norem mohou uvalovat pouze na státy, jen ty se mohou stát stranami mezinárodních smluv a je zde dokonce hrozba trestního stíhání při jejím nedodržení. Nicméně se nedomnívám, že by bylo příliš pravděpodobné, že by tyto ozbrojené skupiny cítily zavazané takovou povinností, navíc, když je odlišná od té uložené státu. Toto ustanovení tedy považuji za poměrně problematické, rozlišující na jedné straně státy, které mohou dobrovolně povolávat osoby již od patnácti (po naplnění svého závazku z Opčního protokolu alespoň od šestnácti) let, na druhé straně bránící těm samým osobám, aby se z vlastní vůle přihlásily do vojenské služby u ozbrojené skupiny. Přestože se v některých kulturách považuje šestnáctiletý člověk za dospělého, schopného uživit svou rodinu, kterou by chtěl výkonem vojenské služby zabezpečit a seberealizovat se.

Státy, které jsou stranou Úmluvy o právech dítěte, musí dále spolupracovat s Výborem pro práva dítěte, kterému předkládají zprávy o dalších krocích, jež provedly. Ten tvoří jeden z kontrolních a mechanismů dodržování souvisejících závazků plynoucích především z Úmluvy a jejích Opčních protokolů. Nutno podotknout, že fungování této spolupráce je často narušeno právě skutečností, že státy takové zprávy dodávají i s několikaletým zpožděním. Ačkoli se instituce snaží snižovat takový nedostatek omezováním výhod plynoucích z členství, není zjevné, že by docházelo k velkému zlepšení. Bylo by proto velmi žádoucí uvažovat o tom, jak jinak motivovat smluvní strany ke kooperaci.

Za velmi slibné považuji přijetí Třetího protokolu k Úmluvě o právech dítěte. Dává dětem či jejich zástupcům do rukou nástroj, skrze něj se mohou domoci ochrany svých práv, pokud tak nebylo dosaženo na národní úrovni. Lze jen doufat, že se státy budou k ratifikaci tohoto instrumentu do budoucna přiklánět.

Jedním z nejdůležitějších instrumentů napomáhajících zavedení ustanovení Opčního protokolu do praxe považuji monitorovací a kontrolní mechanismus OSN (MRM). Hraje důležitou a praktickou roli při dohlížení nad naplňováním závazků smluvních států v praxi. Výsledkem jeho činnosti jsou pravidelné dialogy s vládními představiteli, ochranná legislativa i tisíce demobilizovaných dětských vojáků. Bohužel byl MRM několikrát předmětem kritiky zejména pro údajnou politizaci a neuplatňování kritérií pro zařazení na tzv. „list of shame“, tedy seznam porušitelů mezinárodních norem se vztahem k dětským vojákům, objektivním způsobem. Obzvláště v případech, kdy určité státy vyvíjely politický tlak, aby nebyly do listu zahrnuty. Proto by bylo záhodno daná kritéria pro zařazení uplatňovat důsledně a objektivně, a v případě, že některá země je z listu odebrána za okolností, jež mohou vzbuzovat nedůvěru, vždy podrobně vysvětlit, proč k takovému odstranění došlo. Domnívám se, že ačkoli se jedná o významný systém, který má markantní význam při implementaci Opčního protokolu a sledování dodržování závazků z něj plynoucích, jeho nedostatky nenahrazuje. Ty spíše plynou ze samotného znění a pojetí Opčního protokolu.

Dále je zde vhodné zmínit i činnost nezávislých lidsko-právních organizací jako je například Child Soldiers International. Lze je považovat za další dohlížejí mechanismy, dle mého názoru dokonce vykonávají dohled nad fungováním MRM. Nejen skrze upozorňování na kontroverze prostřednictvím médií, ale také za pomoci petic a dalších činností.

Na základě shora uvedeného mám tedy za to, že realizace Opčního protokolu v praxi probíhá efektivně, státy mají zájem na zvyšování věkové hranice pro zapojení dětí do ozbrojených konfliktů. Opční protokol dosáhl celkově pozitivního přijetí, jednotlivé státy se přiklánějí k jeho ratifikování. Kontrolní mechanismy, zejména MRM dohlížejí nad jeho dodržováním celkově

fungují, přestože se nedomnívám, že by příliš nahrazovaly rozebírané nedostatky instrumentu. Stále je zde prostor pro zlepšení, jednak při výše zmíněném nebezpečí politické manipulace MRM, ale také při nedostatečné spolupráce ze strany států. Jedná se například o zaostávající schvalování odpovídající národní legislativy či provádění Akčních plánů. Domnívám se, že ačkoli by státy měly být těmi hlavními aktéry v zajišťování ochrany práv dětských vojáků, ne vždy je dostačující součinnosti z jejich strany dosaženo.

Seznam použitých zdrojů

- **Monografie**

ANG, Fiona. *Article 38 Children in Armed Conflicts. A Commentary on the United Nations on the Rights of the Child*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005. 68 s.

ARNOLD, Roberta. *Children and Armed Conflict*. In WOLFRUM, Rüdiger (ed). The Max Planck encyclopedia of public international law – vol. II. New York: Oxford University Press, 2012. 1137 s.

BARNETT, R Rubin. *Cycles of Violence: Human Rights in Sri Lanka since the Indo-Sri Lanka Agreement*. Washington, D. C.: Asia Watch, 1987. 38 s.

COHN, Ilene, GOODWIN-GILL, Guy S. *Child Soldiers: The Role of Children in Armed Conflict*. Oxford: Clarendon Press, 1994. 228 s.

CRAWFORD, Emily. *International Armed Conflict*. In WOLFRUM, Rüdiger (ed). The Max Planck encyclopedia of public international law – vol. I. New York: Oxford University Press, 2012. 1149 s.

DENOV, Myriam. *Child Soldiers: Sierra Leone's Revolutionary United Front*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 234 s.

DODGE, Cole P, RAUNDALEN, Magne. *Reaching Children in War: Sudan, Uganda and Mozambique*. Bergen: Sigma Forlag, 1991. 146 s.

DRUMBL, Mark. *Reimagining Child Soldiers in International Law and Policy*. New York: Oxford University Press, 2012. 254 s.

HENCKAERTS, Jean-Marie. *Armed Forces*. In WOLFRUM, Rüdiger (ed). The Max Planck encyclopedia of public international law – vol. I. New York: Oxford University Press, 2012. 1149 s.

KALDOR, Mary. *New and Old Wars. Organized Violence in a Global Era*. 2nd edition. Cambridge: Polity Press, 2006. 256 s.

MARAUHN, Tilo, NTOUBANDI, F Zacharie. *Non-International Armed Conflict*. In WOLFRUM, Rüdiger (ed). *The Max Planck encyclopedia of public international law – vol. I*. New York: Oxford University Press, 2012. 1149 s.

MÜNKLER, Herfried. *The New Wars*. [translated by Patrick Camiller]. Cambridge: Polity Press, 2005.

PICTET, Jean. In PICTET, Jean (ed). *Commentary on the Geneva Conventions of August 12 1949, vol. 1*. Geneva: ICRC 1952. 466 s.

SANDOZ, Y. and International Committee of the Red Cross (eds). *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, 1987. 1625 s.

SINGER, P. W. *Children at War*. Berkeley: University of California Press, 2006. 278 s.

UHLER, Oscar M. In PICTET, Jean (ed). *Commentary on the IV Geneva Convention Relating to the Protection of Civilian Persons at the Time of War*. Geneva: International Committee of the Red Cross, 1958. 660 s.

UNICEF Innocenti Research Centre in cooperation with the International Center for Transitional Justice. *Children and Truth Commissions*. Florence: UNICEF, 2010. 89 s.

UTAS, Mats. *Sweet Battlefields: Youth and the Liberian Civil War*. Stockholm: Lindblom and Co., 2003. 288 s.

VERHEYDE, M., GOEDERTIER, G. Article 43-45. The UN Committee on the Rights of the Child. *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 2006. 790 s.

WESSELLS, Michael. *Child Soldiers: From Violence to Protection*. Cambridge: Harvard University Press, 2006. 308 s.

- **Články z odborných časopisů**

GOLEMAN, Daniel. The Making of a Terrorist Could Begin in Childhood. *International Herald Tribune*, 1986.

HOMER-DIXON, Thomas Fraser. On The Threshold: Environmental Changes as Causes of Acute Conflict. *International Security*, 1991, no. 2, s. 76 – 116.

MARTÍN-BARÓ, Ignacio. La Violencia Política y la Guerra como Causas del Trauma Psicosocial en El Salvador. *Revista de Psicología de El Salvador*, 1998, vol. VII, no. 28, s. 123 – 141.

PARAGI, Beáta. Gyerekkatonák Afrikában (Child Soldiers in Africa). *Külügyi Szemle*, 2008, no. 4, s. 71.

SZIJJ, Dóra. Child Soldiers as a Tool of Modern Warfare (?): The Role of Child Soldiers in “New Wars” – Causes and Consequences. *Obrana a strategie*, 2010, č. 2, s. 92 – 93.

- **Příspěvky ve sborníku**

BOOTHBY, Neil, HUMPHREY, John. *Under the Gun – Children in Exile*. In HAMILTON, V. (ed). Washington D.C.: United States Committee for Refugees, 1988.

HLAVÁČOVÁ, Jana. Kontrolní mechanismy v oblasti problematiky dětí v ozbrojeném konfliktu. In ŠTURMA, Pavel (ed). *Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diferenciace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 112.

HÝBNEROVÁ, Stanislava. Prohibition of Recruiting Child Soldiers and/or Achievable obligations? *Česká ročenka mezinárodního práva veřejného a soukromého*. Praha: Česká společnost pro mezinárodní právo v nakl. Eva Rozkotová, 2010, s. 117

OTUNNU, Olara. Keynote Address: The Convention and Children in Situations of Armed Conflict. In CARLSON, Lisa, MACKESON-SANDBACH, Megan, ALLEN, Tim (eds). *Children in Extreme Situations, Working Paper Series No. 00-05*. London: LSE Development Studies Institute, 2000, s. 48 – 49.

- **Internetové zdroje**

AMO. *Dětsí vojáci* [online]. Praha: Amnesty International Česká republika [cit. 2017-01-17]. Dostupné z: <<http://www.lidskaprava.cz/student/prava-deti/clanky/detsti-vojaci>>

Cape Town Principles and Best Practices [online]. Cape Town: Unicef, 1997 [cit. 2017-01-18]. Dostupné na <[https://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles\(1\).pdf](https://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles(1).pdf)>
Dětsí vojáci [online]. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2014 [cit. 2017-01-18]. Dostupné na <<https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-D%C4%9Bt%C5%A1t%C3%AD-voj%C3%A1ci-HRC.pdf>>

Child Rights Connect. *The Optional Protocol to the CRC on a Communications Procedure* [online]. Childrightsconnect.org, 2015 [cit. 16. března 2017]. Dostupné na <<http://www.childrightsconnect.org/connect-with-the-un-2/op3-crc/>>

Child Soldiers International [online]. Crin.org, 2015 [cit. 15. března 2017]. Dostupné na <https://www.crin.org/sites/default/files/2015-07-24_-_csi-crin_joint_mrm_paper_final.pdf>

Human Rights Watch. *UN: Return Saudi-led Coalition to 'List of Shame'* [online]. Hrw.org, 8th June 2016 [cit. 15. března 2017]. Dostupné na <<https://www.hrw.org/news/2016/06/08/un-return-saudi-led-coalition-list-shame>>.

Joint op-ed: The UN and children in armed conflict: playing politics? [online]. Child-soldiers.org, 2015 [cit. 15. března 2017]. Dostupné na <<https://www.child-soldiers.org/news/joint-op-ed-the-un-and-children-in-armed-conflict-playing-politics>>

KOBAYASHI, Noboru. *What is Child Ecology?* [online]. Childresearch.net, 25th August 2000 [cit. 30. ledna 2017]. Dostupné na <<http://www.childresearch.net/aboutCS/kotohajime/31.html>>

MACHEL, Graça. *Impact of Armed Conflict on Children* [online]. Unicef, org, 26th August 1996 [cit. 15. března 2017]. Dostupné na <<http://www.un.org/documents/ga/docs/51/plenary/a51-306.htm>>

MZV. *ČR ratifikovala Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte* [online]. Mzv.cz, 4. prosince 2014 [cit. 16. března 2017]. Dostupné na <http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/tiskove_zpravy/x2015_12_04_cr_ratifikovala_protokol.html>

Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict [online]. Childrenandarmedconflict.un.org [cit. 17. března 2017]. Dostupné na <<https://childrenandarmedconflict.un.org/mandate/opac/>>

REVAZ, R Chris. *The Optional Protocol to the UN Convention on the Rights of the Child on Sex Trafficking and Child Soldiers* [online]. Justice.gov.il [cit. 15. února 2017]. Dostupné na <[http://www.justice.gov.il/En/Units/Trafficking/MainDocs/The%20Optional%20Protocols%20to%20the%20UN%20Convention%20on%20theRights%20of%20the%20\(1\).pdf](http://www.justice.gov.il/En/Units/Trafficking/MainDocs/The%20Optional%20Protocols%20to%20the%20UN%20Convention%20on%20theRights%20of%20the%20(1).pdf)>

The Convention on the Rights of the Child – Signatory States and Parties to the Convention [online]. Humanium.org [cit. 10. února 2017]. Dostupné na <<http://www.humanium.org/en/convention/signatory-states/>>

UNICEF. *Adult Wars, Child Soldier: Voices of Children Involved in Armed Conflict in the East Asia and Pacific Region* [online]. Unicef.org, 2002 [cit. 15. února 2017]. Dostupné na <<https://www.unicef.org/eapro/AdultWarsChildSoldiers.pdf>>

UNICEF. *Advancing the CRC* [online]. Unicef.org, 19th May 2014 [cit. 16. března 2017]. Dostupné na <https://www.unicef.org/crc/index_protocols.html>

UNICEF. *Guide on the Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict* [online]. Unicef.org [cit. 15. února 2017]. Dostupné na <https://www.unicef.org/protection/option_protocol_conflict.pdf>

UNICEF. *The State of the World's Children 2001* [online]. Unicef.org, 2001 [cit. 17. března 2017]. Dostupné na <<https://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%202001.pdf>>

UNICEF. *Using the CRC and Protocols for Children* [online]. Unicef.org, 30th November 2005 [cit. 15. února 2017]. Dostupné na <https://www.unicef.org/crc/index_using.html>

Who we are [online]. Child-soldiers.org [cit. 17. března 2017]. Dostupné na <<https://www.child-soldiers.org/who-we-are-1>>

- **Soudní rozhodnutí**

ICTY: Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction from 2nd October 1995, *Prosecutor v Tadić*, IT-94-1-AR72

ICTY: Judgment from 15th July 1999, *Prosecutor v Tadić*, IT-94-1-A

- **Mezinárodní dokumenty**

African Charter on the Rights and Welfare of the Child from 1st July 1990 [online]. Achpr.org [cit. 12. února 2017]. Dostupné na <http://www.achpr.org/files/instruments/child/achpr_instr_charterchild_eng.pdf>

American Convention on Human Rights from 22nd November 1969 [online]. Hrcr.org [cit. 10. února 2017]. Dostupné na <http://www.hrcr.org/docs/American_Convention/oashr.html>.

Deklarace práv dítěte [online]. Osn.cz [cit. 10. února 2017]. Dostupné na <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/deklarace-prav-ditete.pdf>>

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám ze dne 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I)

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám ze dne 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Protokol II)

General Assembly Recommendation on Consent to Marriage, Minimum Age for Marriage and Registration of Marriages UNGA Resolution 2018 (XX) from 1st November 1965

Report of the Special Representative of the UNSG for children and armed conflict, UN doc. A/62/228, bod 49 [online]. Securitycouncilreport.org, 13th August 2007 [cit. 17. března 2017]. Dostupné na <<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CAC%20A%2062%20228.pdf>>

Report of the UNSG on children and armed conflict, UN doc. A/69/926 S/2015/409 [online]. Securitycouncilreport.org, 5th June 2015 [cit. 15. března 2017]. Dostupné na <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2015_409.pdf>.

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, S/RES/1261 (1999) z 28. srpna 1999

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, S/RES/1379 (2001) z 20. listopadu 2001

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, S/RES/1539 (2004) z 22. dubna 2004

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, S/RES/1612 (2005) z 26. července 2005

Římský statut Mezinárodního trestního soudu ze dne 17. července 1998

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí ze dne 8. dubna 1991 č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí ze dne 12. února 2002 č. 45/2003 Sb. m. s., o Opčním protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů

Status of Ratification – Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict [online]. Ohchr.org, 6th February 2007 [cit. 15. února 2017]. Dostupné na <<http://indicators.ohchr.org/>>

Statute of the Special Court for Sierra Leone from 14th August 2000

UN Security Council Resolution 1460 (2003) from 30th January 2003

Úmluva o prevenci a trestání zločinu genocidy ze dne 9. prosince 1948

Úmluva č. 182 o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce ze 17. června 1999

Všeobecná deklarace lidských práv ze dne 10. prosince 1948 [online]. Osn.cz [cit. 10. února 2017]. Dostupné na <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf>

Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 15. prosince 1954 č. 65/1954 Sb., o Ženevských úmluvách ze dne 12. srpna 1949 na ochranu obětí války

Shrnutí

Tato diplomová práce se zabývá tématem implementace Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů. Přináší jak různé pohledy na dětského vojáka a právní úpravu, která se k tomuto fenoménu vztahuje, tak rozebírá příčiny jeho existence. Pokouší se odpovědět na otázku, zda je zavedení zmiňovaného instrumentu do praxe vůbec efektivní. První kapitola práce se věnuje vymezení nejdůležitějších pojmů jako je mezinárodní a vnitřní ozbrojený konflikt a dětský voják. Druhá část překládá pohled na současnou situaci ohledně dětských vojáků a analýzu důvodů, pro které jsou děti do vojenské služby rekrutovány nebo se dobrovolně přihlásí. Poslední kapitola se zabývá nejdůležitějšími právními prameny vztahujícími se k problematice dětských vojáků s důrazem na Opční protokol a jeho implementaci. Kontrolní a monitorovací mechanismy, jež by měly pomoci nahradit případné nedostatky Opčního protokolu, jsou zhodnoceny v poslední části práce, a to zejména s důrazem na mechanismus OSN.

Abstract

This diploma thesis deals with the issue of implementation of the Optional protocol to the Convention on the rights of the child on the involvement of children in armed conflict. It brings different views on a child soldier and related legal documents. Besides, this work tries to identify causes of this phenomenon. A key question is whether the implementation of the Optional protocol is really effective. The first chapter deals with the most important terms, such as an international and non-international conflict and child soldier. Next part of the thesis presents current situation regarding child soldiers and analysis of the reasons which leads to forced or voluntary recruitment. The most significant legal documents concerning child soldiers with highlight on the Optional protocol and its implementation are to be found in the last chapter. Monitoring and reporting mechanisms which should help in recovering of possible deficiencies of the Optional protocol are evaluated in the last part. The emphasis is put on the monitoring mechanism of OSN.

Seznam klíčových slov

Mezinárodní právo, právo mezinárodních a vnitřních ozbrojených konfliktů, dětský voják, mezinárodní humanitární právo, lidská práva.

Key words

International law, law of international and non-international armed conflicts, child soldier, international humanitarian law, human rights.